

ס' קצח

סעיף א'

ספרא – "כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר, מה ביאת שמשו כולו כאחד, אף ביאתו במים כולו כאחד".
המב"ם, ראב"ד, רשב"א, רא"ש, מרדכי, סמ"ג – מכאן למדו שהטובל צריך שיטבול כל גופו כשהוא ערום בבת אחת ללא דבר החוצץ, ואם היה בעל שער יטביל כל שער ראשו והרי הוא כגופו.

גמרא – "אמר רבי יצחק: דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ, רובו ואינו מקפיד עליו חוצץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, וגזרו על מיעוט המקפיד משום רובו המקפיד. ולגזור נמי על מיעוט שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד? היא גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?!"
(נדה סז:)

מה נקרא רובו?

הש"י – רובו הכוונה לרוב שערו הקשור. ודוקא בשערו, אבל בבשרו אפילו מיעוט שאינו מקפיד עליו חוצץ.
המב"ם, תוספות, רשב"א, רא"ש – מוכח בגמרא שרבי יצחק מדבר גם בבשרו.

הדין כשבזמן הטבילה היא לא מקפידה על מיעוט החוצץ או שהיא לא מקפידה כלל ואחרים כן

רא"ש ור"ן, בשם הראב"ד – כל דבר אפילו כלשהו (מיעוט) חוצץ אפילו אינה מקפידה עליו עכשיו בשעת הטבילה, כיון שדרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו, חוצץ.

השב"א, רבנו ירוחם – אפילו דבר שהיא לא מקפידה עליו לעולם, כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו, חוצץ, שאל"כ נתת דבריך לשיעורים.
גית יוסף – מסתפק במקרה שרובן אינן מקפידות והיא כן. **וכתב שלרמב"ם חוצץ**, כמו בקשירת שיערה אחת שהיא מקפידה עליה, **וכן דעת הטור**.
ולרשב"א אינו חוצץ, שכתב שרק אם יש בשער הרבה קשרים כך שדרך האשה להקפיד בכך חוצץ. משמע שתלוי בדרך אשה להקפיד ולא דוקא אשה זו.

מחב"ב – פסק את הברייתא והגמרא, שצריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת, לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ ואפילו כלשהו. וכרא"ש והראב"ד שאם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו ג"כ חוצץ אפילו אינה מקפידה עליו עכשיו או לעולם. ואם הוא חופה את רוב גופה אפילו אין דרך בני אדם להקפיד עליו, חוצץ. (משום רובו שאינו מקפיד)
המ"א – לכתחילה לא תטבול בשום דבר שחוצץ גזרה משום דברים החוצצים, אבל בדיעבד מיעוטו שאינו מקפיד עליו לא חוצץ כי לא גוזרים גזרה לגזרה (ט"ז).

באור המחבר, ע"פ הט"ז – אם מקצת בני אדם מקפידים והיא לפעמים מקפידה ועכשיו לא, חוצץ. וכן אם רוב בני אדם מקפידים והיא אף פעם לא חוצץ. אבל אם רק מקצת בני אדם מקפידים והיא לא מקפידה לעולם, זה נקרא מיעוט שאינו מקפיד ולא חוצץ.

באור המחבר, ע"פ הסדר, טהרה בעולה מהב"י, הב"ח והש"ד – מדובר רק כשרוב בני אדם מקפידים בזמן כלשהו ואז חוצץ אפילו היא לא מקפידה עכשיו אלא לפעמים. [המחבר לא דיבר במקרה שהיא מקפידה ורוב העולם לא]

פתחני תשובה בשם שיבת ציון – לכתחילה לא תטבול אפילו בדברים רפויים.

ג"ת, דרכי משה, ט"ז, ש"ד – אם רוב בני אדם לא מקפידים והיא כן מקפידה (אע"פ שלא מקפידה עכשיו) ג"כ חוצץ כדעת הרמב"ם והטור וכ"פ הרמ"א לקמן בסעי' יד'

סעיף ב'

משנה – "אלו חוצצים באדם: חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שבראשי הבנות". (מקואות פ"ט מ"א)

משנה – "לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועה שבראשה ולא תטבול בהם עד שתרפם (שיהיו רפויים ויכנסו המים ביניהם לשער)". (שבת נז.)

מהי הרצועה שבראשה? הש"י – שקולעת בהם שיערה. **תוספות, רא"ש, טור** – לא מדובר שחוטים שקולעים את שיערה, אלא שנתונים על שיערות ראשה. וכן משמע, שחוטים שנתונים על שיערה אפשר לרפות אותם, אבל אלו שקולעים בתוך שיערה חייבת לסתור אותם לגמרי כדי שיכנסו המים. וחוטים אלו של צמר ופשתים לא נחשבים כמיעוט שאינו מקפיד עליו, כי מקפידה להסיר אותם בשעת חפיפה, וכיון שיש זמן שהיא מקפידה עליה, חוצץ תמיד.
שערי דוהא – לכתחילה לא תטבול אף בדברים שאינם חוצצים גזרה משום אלו שחוצצים.

גמרא – "נתן התם: ואלו חוצצים באדם, חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשי הבנות. רבי יהודה אומר: של צמר ושל שער אין חוצצים (שלא מהודקים ע"ג השער) מפני שהמים באים בהם. אמר רב הונא: וכולן בראשי הבנות שנינו. מתקיף לה רב יוסף: למעוטי מאי? אילימא למעוטי דצואר, ודמאי, אילימא למעוטי דצמר, השתא רך (צמר) ע"ג קשה (שער) חוצץ, רך ע"ג רך (בשר) מיבעיא?! ואלא למעוטי דחוטי פשתן, השתא קשה ע"ג קשה חוצץ, חוצץ ע"ג רך מיבעיא?!"

אלא אמר רב יוסף: היינו טעמא דרב הונא: לפי שאין אשה חונקת את עצמה (לא מהדקת חוטים שבצוארה וקושרת אותם כשהם מרווחים ולכן אינם חוצצים, אבל בראש או במקומות קושרת אותם בחוזק ולכן חוטי צמר ופשתן יחצצו שם).

איתיביה: הבנות יוצאות בחוטים שבאזניהן, אבל לא בחבקין שבצואריהם. אמאי לא? אמר רבינא: הכא בקטלא עסקינן, דאשה חונקת את עצמה דניחא לה שתראה כבעלת בשר". (שבת נו. נו. ז.)

הש"י! – בגד חשוב שתולה בצוארה כנגד ליבה שלא יפול מה שאוכלת על בגדיה, ויש בו רצועה רחבה וקושרת אותה סביב צוארה בחוזק כדי שבשרה יהיה בולט ותראה בעלת בשר ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה.

מחנה – פסק את המשנה, שאלו הם הדברים שחוצצים: חוטי צמר ופשתן (כי מקפידה להסירם בשעת חפיפה או רחיצה שיכנסו שם המים, וכיון שמקפידה פעם אחת, חוצץ תמיד) ורצועות שכורכים בהם השער בראש לא תטבול בהם עד שתרפה אותם. ואם הם **בתוך** (תוספות) קליעת שיערה אינו מועיל רפיון וחיבת לסתור אותם לגמרי. ואם הם כרוכים בשאר מקומות בגוף לא תטבול בהם עד שתרפם חוץ מבצואר שאינם חוצצים כי לא מהדקת אותם שם (אין אשה חונקת עצמה). ורצועת קטלא שהיא חלקה ורחבה שמהדקת אותה גם בצואר ג"כ חייבת להסיר כי היא מהדקת אותה שתראה בעלת בשר.

פתח. תשובה – ספוג באוזן ששואב לכלוך, אם שכחה אותו וטבלה צ"ע מה דינה ועדיף שתטבול שנית בלא ברכה.

סעיפים ג'–ד'

גמרא – "בעא מיניה רב כהנא מרב: תיכי חלילתא (שרשרות חוטים עגולות שלא מהודקות בשער) מאי? א"ל: אריג קאמרת? כל שהוא אריג לא גזרו (לצאת בו בשבת כי אינו חוצץ, כי אינו מהודק). איתמר נמי: אמר רב הונא בריה דרב יהושע: כל שהוא אריג לא גזרו (ומכיון שיותר לטבול איתו מותר לצאת איתו בשבת).

ואיכא דאמרי אמר רב הונא בריה דרב יהושע: חזינא לאחוותי דלא קפדי עליהו (ולא נוטלות אותו מראשן כשטובלות). מאי איכא בין הך לישנא ובין הך לישנא? איכא בינייהו דטניפן. להך לישנא דאמר כלשהו אריג לא גזרו, הני נמי ארוג (ולא גזרו כלל בארוג). ולהך לישנא דאמרת משום קפידא, כיון שטניפא מיקפד קפדא עליהו". (שבת נו. ז.)

מה הכונה שהשרשרות נטנפו?

הש"י! – התמלאו בטיט ומקפידות להסיר אותן קודם הטבילה, כדי שכשיעלו מהטבילה לא ילכלך הטיט את בשרם.

הא"ש – החוטים מוזהבים ויפים ומיטנפים מחמת המים ולכן מקפידות להסירו בשעת הטבילה שלא יתלכלכו.

טור – תפס את חומרת שני הפרושים, ולכן חוטי צמר ופשתן לא חוצצים בשום מקום כשהם ארוגים, ובלבד שלא יהיו מוזהבים ולא מטונפים.

על מה לא מקפידות לפי לישנא בתרא?

הש"י! – פרש את כל הסוגיה לענין יציאה בשבת בלבד. כלומר, נשים לא נוטלות אותו מראשן **כשמתרחצות בחמין** ונכנסים דרכם מים, וא"כ גם לענין טבילה יהיה הדין כך ומותר יהיה לצאת בהם בשבת כי גם אם תזדמן לה טבילה של מצוה לא תסיר אותן לא משום חציצה ולא משום קפידא.

ללישנא בתרא, אם יש במים טיט מקפידות על זה שלא יטנפו את השרשרות, ואע"ג שלענין חציצה אין בזה בעיה כי המים מגיעים לכל מקום, מ"מ צריכות להסיר את השרשרות ולכן אסור לצאת איתן לרה"ר בשבת.

ללישנא קמא אסור לצאת בשבת רק דברים שחוצצים בטבילה (בלי קשר אם מיטנף במים), ושרשרות אלו שלא חוצצות כלל כי הן ארוגות ולא מהודקות לא גזרו בהן כלל. **והרמב"ם שלא כתב דין זה כלל בהלכות מקוואות, משמע שהוא סובר אותו רק לענין שבת כמו שפרש רש"י, ולכן ארוג לא חוצץ בטבילה כלל.**

הביתנו של רש"י! – פרשו שהכונה שמקפידות לענין חציצה בטבילה משום רובו המקפיד עליו, ולכן אם מקפידות שלא לטבול עם השרשרות, הן חוצצות בטבילה. **רש"י הקשה על כך**, כי שרשרות אלו לא מהודקות ונכנסים המים לכל מקום, וא"כ מה שייכת כאן חציצה?!

הטור שפרש שמדובר גם בשרשרות מוזהבות תפס את פרוש רבותיו של רש"י כעיקר שמדובר בקפידא בחציצה. **ללישנא קמא** לא גזרו בארוג כי זה לא מהודק ולא מקפיד. **וללישנא בתרא** משום קפידא, "חוצץ" זה לא דוקא, ומכיון שהשרשרות המוזהבות יטנפו ומקפיד עליהם או שיש עליהם טיט ויטנפו את בשרה, זה מספיק לפסול את הטבילה ולכן אסור לצאת בהן בשבת. וכך יש לפרש את שיטת רבנו ירוחם.

הבית יוסף תרץ אחרת, שאם נפרש שרשרות מוזהבות, אז שרשרות של צמר ופשתן לא מהדקות ולא חוצצות, אבל של זהב כן מהדקות ונשים מסירות אותן לפני הרחיצה כי המים לא נכנסים לשם ולכן חוצצות, **ולכן ללישנא בתרא** אסור לצאת איתן בשבת. **וללישנא קמא**, מכיון ששער הוא מיעוט המקפיד עליו שזהו גזרה דרבנן, מכיון שכל שהוא ארוג לא גזרו עליו, אז אע"פ שראוי היה לגזור לא גזרו, כי לא גזרו בכל דבר ארוג.

ולהלכה אע"פ שמיעוט המקפיד עליו זו גזרה מדרבנן, מ"מ פסק הבית יוסף ע"פ הטור ורבנו ירוחם להחמיר כלישנא בתרא שאם מקפידה על זה חוצץ, אע"פ שלא גזרו בארוג, **כי הלכה כבתראי, ורב הונא בריה דרב יהושע בתרא הוא.**

האב"ד – אסר לטבול עם חוטי פשתן וצמר גם כשהם ארוגים, ומותר רק בחלולים שעשויים מעשי רשת שהן חלולות והמים נכנסים בהם והקשר מתרפה. ואותן שהן גדולות מעשה עבות אסור אע"פ שהן ארוגות. **והארוגות הן שתי וערב מהודקות מאוד, אבל אלו החלולות שהן מעשה רשת רפויית והמים נכנסים דרכם בקלות. והוא שיהיו נקיות יפה מטיט, וארוג שאינו חלול חוצץ.**

1. פסק כגמרא וכראב"ד, שאם חוטי הצמר והפשתן חלולים ועשויים מעשה רשת אינם חוצצים ולא צריך לרפות אותם.
ש"י – נשאר בצ"ע, הרי באו"ח סי' שג כתב שאם הם ארוגים מותר לצאת איתם בשבת כי לא צריכה להסיר אותם בטבילה, וא"כ משמע שלא פסק הלכה כראב"ד. וצ"ע.
 2. **מחנה** – פסק כרבי יהודה שחוטי שער (שכרוכים סביב השערות ולא מהודקים בהם) אינם חוצצים.
ט"ז – כל זה כשזה כמה חוטים, אבל אם הכריכה נעשית משערה אחת חוצץ אפילו זה לא רוב שערה ואפילו אינה מקפידה על זה, כמו שנלמד בסעיף הבא לגבי שערה אחת שנקשרה עם עצמה.
- המ"א** – כלישנא בתרא בגמרא וכפרוש הבית יוסף ע"פ רבותיו של רש"י, שבשני המקרים הנ"ל אם חוטי הצמר או הפשתן היו מוזהבים חוצץ, כי מקפידה עליהם להסירם שלא יטנפו, וכן אם היו מטונפים תחילה, מקפידה שלא תתלכך מהם במים ומסירתם וחוצצים. **לפי זה כתב הפת"ש** שאם מכוסה ברוב החוצץ אף שאינה מקפידה עליו, חוצץ אע"פ שנכנסים מים.

סעיף ה'

גמרא – "אמר רבה בר בר חנה: נימא אחת קשורה חוצצת, שלוש אינן חוצצות, שתיים איני יודע. ורבי יוחנן אמר: אין לנו אלא אחת". (נידה סז).
המב"ס, רמ"א, ש"ט – הלכה כרבי יוחנן. כלומר, שאם רוב שערותיה קשורות כל אחת לבדה חוצצים.
ה"ו, רשב"א, רבנו ירוחם – הלכה כרבה בר בר חנה ששתיים גם חוצצות, שלקשור נימא אחת בעצמה או בחברתה מתהדקות הן והמים לא נכנסים לשם וזוהי חציצה.
הבית יוסף תמה מדוע פסקו כרבה בר בר חנה במקום רבי יוחנן, **והשיב**, שהם סוברים שאין מחלוקת בין רבי יוחנן לרבה בר בר חנה, אלא משמע שהוא אמר שהוא שמע רק את הדין שאחת חוצצת, אבל דין שתיים תמהו אם חוצץ או לא וצ"ע, ולכן החמירו מספק.

מה הכוונה בנימא אחת או שתיים?

המב"ס, רשב"א, ה"ו – שתי שערות או יותר שהיו קשורים בקשר אחד אינם חוצצים, אבל שערה אחת שנקשרה חוצצת כשמקפידה עליה. משמע שאם שתיים קשורות זו עם זו (אחת אל אחת) נחשבים ג"כ כאחת שחוצצים, כי אין הבדל בין קשורה לעצמה לקשורה עם חברתה.

האם צריך שרוב השערות יקשרו כל אחת בפני עצמן?

גאונים, ראב"ד, רבנו ירוחם, רא"ש – שערה אחת שנקשרה חוצצת כאשר מקפיד עליה, אבל אם לא מקפיד עליה לא חוצצת עד שיהיה **רוב שערו קשור** נימא נימא בפני עצמן, כי רוב שער חוצץ כמו רוב הגוף.
המב"ס – **שערו של אדם הוא כגופו**, ולכן גם אם רוב שערו קשור נימא נימא בפני עצמן ג"כ לא חוצץ כשאינו מקפיד, אא"כ מצטרף לחציצה אחרת על הגוף ונמצא הכל רוב גופו.

מחנה

1. פסק כגמרא וכרבי יוחנן ששתי שערות או יותר שהיו קשורים כאחד קשר אחד אינם חוצצים. ושערה אחת שנקשרה חוצצת, והוא שמקפידה עליה (ש"ך – או שרוב בני אדם מקפידים אע"פ שהיא לא).
המ"א – הסביר כרשב"א והר"ן, שאין חילוק בין אם קשר ב' שערות עם ב' שערות אחרות או שקשר ראש ב' שערות בפני עצמן (כלומר אחת מול אחת) בכל מקרה לא חוצצים, אא"כ אחת נקשרה עם עצמה.
ט"ז – במקרה זה שמקפידה על זה, אפילו רק שערה אחת נקשרה עם עצמה חוצץ ולא צריך שיהיה רוב שערה כן.
2. פסק כגאונים וכרוב הראשונים שאם אינה מקפידה עלתה לה טבילה עד שיהיה **רוב** שערה קשור נימא נימא בפני עצמו שאז אפילו אם לא מקפידה, הרי זה כרובו שאינו מקפיד עליו וחוצץ.

סעיף ו'

משנה – "קלקי הלב (שער שכנגד הלב) והזקן חוצצים". (מקוואות פ"ט מ"ב)
משנה – "אלו שאין חוצצים: קלקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש (כי אין אדם מקפיד על כל זה). רבי אליעזר אומר: אחד האיש ואחד האשה, כל המקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ". (שם מ"ג)
תוספתא – כתבה שמדובר דוקא בנשואה שבית הסתרים חוצץ, כי רובן מקפידות על כך שלא תתגנה על בעלה, אבל בפנויה לא חוצץ, כי רובן לא מקפידות על כך. וכן האיש שרובם לא מקפידים על כך. ולרבי אליעזר הכל תלוי בדעתו של הטובל.
מחנה – פסק כמשניות, שער שנגד הלב ושזקן שנדבק מחמת זעה חוצץ, אבל שבראש ובית השחי לא חוצץ. ושער שבאותו מקום באיש לא חוצץ ובאשה נשואה חוצץ, שלא תתגנה על בעלה, אבל בפנויה לא.
ג"ח – נשואה אע"פ שבעלה לא מקפיד על זה, עדין חוצץ כי הולכים אחר רוב נשואות.
המ"א – כראב"י, שאותן שיש להן קליעות ושערות דבוקות זו לזו וסכנה להסירם לא חוצצים.

סעיפים ז'-ח'-ט'

לפלוף שבעין

משנה – "אלו שאינן חוצצים: ... לפלוף שבעין (ליחה שבעין)". (שם מ"ד)

משנה – "אלו חוצצים באדם: ... לפלוף שחוץ לעין (ליחה שיצאה מן העין ונבדקה בעור)". (שם מ"ב)

גמרא – "אמר מר עוקבא: לפלוף שבעין, לח אינו חוצץ, יבש חוצץ. אימתי נקרא יבש? משעה שמתחיל לירק".

תוספות, רמב"ם – בתוך העין הדמעה שבעין מלחלתו ואז אינו מתיבש (כי יבש אסור אפילו בתוך העין), משא"כ מחוץ לעין אפילו לח חוצץ כי יתיבש.

הא"ש, רבנו ירוחם, טור – בתוך העין לא שייך יבשות בכלל, וכל ליחה שבתוך העין לא חוצצת, כי הדמעה מלחלתו. ומחוץ לעין לח אינו חוצץ ויבש חוצץ.

כמה זמן לוקח להתיבש עד שהוא חוצץ?

טור, ע"ג הרמב"ם – בתוך העין חוצץ אחרי שלושה ימים ומחוץ לעין אפילו בתוך שלושה ימים חוצץ. ולמד זאת משריטות שכתב הרמב"ם שבתוך

שלושה ימים השריטות לא חוצצות, אבל אחרי זה כן כי הדם מתחיל להגליד והשווה את זה לפלוף שבעין שאם היה יבש חוצץ כשהתחיל להוריק.

הבית יוסף תמה על הטור, הרי אם העיקר הוא כמה ימים עברו אז מדוע כתב הרמב"ם שמסתכלים אם התחיל להוריק או לא. ואם העיקר שתוך ג' ימים

לא חוצץ אפילו הוריק ולאחר מכן רק אם הוריק, כלומר צריכים תרתי: עברו ג' ימים והוריק, מדוע השווה זאת הרמב"ם לשריטה, הרי שם העיקר רק

אם עברו שלושה ימים או לא וכאן תלוי גם בהורקה!

ועוד, הרי אם לא מצאנו בתלמוד לחלק בין תוך ג' ללאחר ג' בלפלוף שבעין מדוע זה לא נכתב בתלמוד?

שיטת הרמב"ם, ע"ג הבית יוסף, רבנו ירוחם – אין חילוק בלפלוף שבעין בין תוך ג' ימים לאחר ג' ימים, והכל תלוי באם התחיל להוריק או לא. ומה

שהשווה הרמב"ם בין זה לשריטות, זה לא לענין ג' ימים אלא לומר שכשם שדם היוצא משריטות אלו חוצץ אע"פ שעומד רק על מקום השריטה, כך

לפלוף שבעין חוצץ אע"פ שיצא מהגוף ואינו אלא בתוך העין אם הוא יבש, כלומר התחיל להוריק.

ואפשר גם לומר שיבשות של דם לוקחת שלושה ימים ויבשות של ליחה שבעין תלויה כשמתחיל להוריק.

כחול שבעין

גמרא – "אמר שמואל: כחול שבתוך העין אינו חוצץ, ושעל גבי העין חוצץ. אם היו עיניה פורחות אפילו ע"ג העין אינו חוצץ". (נידה סז).

מה הכוונה פורחות?

פרוש ראשון ברש"י, רמב"ם, ע"ג הבית יוסף – פותחת וסוגרת תמיד וזה מעביר את הכחול.

פרוש שני ברש"י, ראב"ד – דומעת כל הזמן, והדמעות מעבירות את זה.

רמב"ם, ע"ג הט"ז – מדובר שבשעת הטבילה היא טובלת אם עיניים פתוחות וזה מעביר את הכחול.

דם שהתייבש על המכה

תוספתא – "דם יבש על המכה חוצץ".

משנה – "אלו חוצצים באדם: גלד (ריר שיוצא מהמכה ומתייבש ונעשה גלד) שחוץ למכה... אלו שאין חוצצים: ... גלד שעל המכה...". (מקוואות פ"ט

מ"ב, מ"ד)

גמרא – "אמר רמי בר חמא: הני ריבדי דכוסילתא (דם שנשאר מהקזת דם ומעלה גלד) עד תלתא יומי לא חייצי, מכאן ואילך חייצי". (נידה סז).

הש"י – עד שלושה ימים הגלד רך והוא נחשב כחלק מהבשר.

מרדכי, סמ"ג, ספר התרומה – תוך שלושה ימים הוא לח והמים נכנסים דרכו, מכאן ואילך הגלד נעשה יבש ונדבק בדוחק על הבשר, ואע"פ שיצטער אם

יסיר את הגלד מע"ג המכה או אבעבועות שחין והוי מיעוט שלא מקפיד עליהם, מ"מ רגילות הוא להסיר הכל או שתמתין עד שתתרפא ותוכל להסיר

אותם.

הא"ש – משמע מדבריו שגם לאחר ג' ימים שהוא מחוץ למכה והתייבש רוחצת את הגלד במים עד שיתרכך ותטבול בלא להסירו.

סמ"ק – הרגילו נשים להסיר מעליהן כל גרב וכל שחין אע"פ שמן הדין לא צריך. לכן אין לאשה שיש לה חטטין בראש לטבול.

האם חציצה של דברים אלו היא בטהרות או אפילו לטבילת נידה?

ה"ף, רבנו חננאל, ר"ת, בה"ג, הלכות נדה לרב סעדיה גאון – גרסו בגמרא לאחר שלושת ההלכות הללו וההלכה של רבי יוחנן לגבי פתחה פיה או עצמה

עיניה ביותר (סעי' לט): "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, דכי איתמר הני לטהרות, אבל לבעלה טהורה, כי הא דאמר ריש לקיש האשה לא טבול אלא

דרך גדילתה...".

הראב"ד והתוספות הקשו על גירסא זו, כיצד דברי ר"ל קשורים לדחית ההלכות הני"ל? ועוד, הרי ר"ל בא להחמיר! ועוד, לא ייתכן שרב ורב גידל (לגבי

נתנה תבשיל לבנה) ושמואל ורמי בר חמא ילמדו הלכות שנוגעות רק לבני ארץ ישראל!

[הר"ן התקשה לפי שיטה זו מדוע אם עצמה עיניה עלתה לה טבילה, ומה ההבדל בין זה לקרצה שפתותיה שבזה כאילו לא טבלה, כי לא ראויים המים

להיכנס לפיה? ותרץ, שכשעוצמת עיניה הן אינן מהודקות כ"כ כמו פה סגור ומים יכנסו לעין בכל זאת]

המב"ם, ראב"ד, רשב"א – הראב"ד כתב שאין הלכה כשלושת ההלכות הנ"ל של רב, שמואל ורמי בר חמא, ואלו נאמרו סתם והזכירו אותם לגבי טבילת אשה לבעלה, אך באמת הם שייכות רק לטהרות. ומה שכתוב בגמרא "כי דאמר ריש לקיש", מתייחס לרבי יוחנן וההלכה שלו לגבי פתחה פיה או עצמה עיניה ביותר. ולומדים שהלכה כמותו מההלכה של ריש לקיש שאשה תטבול בדרך גדילתה. משמע, שאם שחתה ביותר או זקפה ביותר או עצמה עיניה בחוזק או פתחה פיה בחוזק כאשר כל זה אינו כדרך גדילתה, ולכן לא עלתה לה טבילה וזה בין לבעלה ובין לטהרות.

אבל גרסת הגמרא ש"לית הלכתא ככל הני שמעתתא" מתייחסת לשלושת ההלכות הנ"ל בלבד (וכן ההלכה של רב גידל לגבי נתנה תבשיל לבנה) לגבי לפלוף שבתוך העין, כחול שבעין וגלד שעל המכה, ולכן אין הלכה כמותם, ולכן:

לפלוף שבתוך עין אינו חוצץ כלל בין לח ובין יבש. וכן כחול אינו חוצץ כלל בין בתוך העין ובין מחוץ לעין, וכן גלד שע"ג המכה אינו חוצץ בין מהקזת דם ובין משאר מכות בין בתוך שלושה ימים ובין לאחר שלושה ימים. (לרמב"ם ולראב"ד גלד שע"ג המכה מבחוץ כן חוצץ גם לבעלה ורק שריטה לא חוצצת) (אע"פ שהרמב"ם לא כתב במפורש שאין חציצה בלפלוף שבעין, מ"מ נלמד מלשון הרמב"ם "או שהיה בה שרט ישן", שכשם שזה חוצץ כשהוא יבש, כך גם לפלוף וכל אחד בשיעור יבשותו, וכל זה לטהרות בלבד, אבל כיון לבעלה, כיון שלגבי אחד אינו חוצץ כך גם לגבי שאר דברים יבשים).

מרדכי בשם הרא"ם, סמ"ג, הר"ר אלעזר – הנ"ל לא חוצצים לטבילת אשה לבעלה רק בדיעבד, אבל לכתחילה ודאי צריכה להקפיד גם בדברים הללו.

הבננו ירוחם – כתב שרק הדין של כחול שבעין אינו חוצץ בנידה אלא בטהרות, אבל שאר הדברים כן. הבית יוסף תמה על דבריו, הרי אם גורסים בגמרא "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא", אז זה ודאי הולך על הכל ולא רק על דין אחד!

רש"י, תוספות, רא"ש, ר"ש, מרדכי, סמ"ג בשם הערוך – הבינו שגרסת הגמרא ש"לית הלכתא ככל הני שמעתתא" מתייחסת גם להלכות קודמות שלא תטבול ע"ג כלי חרס ולא בנמל וכן אם נתנה תבשיל לבנה ועלתה לא עלתה לו טבילה וכן כל ההלכות כולל ההלכה של ריש לקיש. הראשונים הללו הקשו על גירסא זו ודחו אותה מהגמרא ולא גרסו אותה, ולכן כל ההלכות הנ"ל שייכות גם לטבילת אשה לבעלה.

הלכה

מחבר

1. פסק כמשנה וכתוספות ורמב"ם, שלפלוף שחוץ לעין חוצץ אפילו הוא לח ושביתוך העין אינו חוצץ, אא"כ הוא יבש. וכהסברו בדברי הרמב"ם, שיבש הכוונה שהתחיל להוריק (ואין חילוק בין תוך שלושה ימים ללאחר מכן).
 2. פסק כשמואל, שכחול שבעין אינו חוצץ ושחוץ לעין חוצץ. ואם היתה פותחת ועוצמת עיניה (פרוש ראשון ברש"י ורמב"ם בבאור פורחות) תדיר אף שחוץ לעין אינו חוצץ.
 3. פסק כתוספתא וכמשניות, שדם יבש שעל המכה חוצץ, אבל ריר (גלד) שבתוכה אינו חוצץ. וכגמרא ורא"ש, שאם יצא הריר מתוכה, אז בשלושת הימים הראשונים הוא נחשב לח ואינו חוצץ ולאחר מכן הוא נחשב יבש וחוצץ. לפיכך אשה בעלת חטטים צריכה לחפוף במים עד שיתרככו ויהיו לחים.
- ש"י** – ה"ה אם הקיזה דם תוך שלושה ימים אינו חוצץ, מכאן ואילך חוצץ.
- שבט הלני** – אין צריך להסיר גלד של פצעים ולגרום ע"י זה לפצעים ודם, כי יכול לצאת שכרו בהפסדו, אלא מרככים את זה, אא"כ זה פצע קטן שאפשר להוריד את הגלד בקלות וללא הוצאת דם. ותמיד צריך לרכך במים.
- ש"י** – תמה מדוע המחבר לא הזכיר את דעת הרשב"א, הראב"ד והרמב"ם שהלכות אלו הם רק בטהרות ולא בטבילת נידה. ואע"פ שיש חולקים על זה, מדרבנן הלך אחר המקל (כי מהתורה חוצץ רק רובו המקפיד)!
- הש"ך סיים שהרא"ם, הסמ"ג והמרדכי כתבו** שאף למי"ד שדוקא לטהרות זה נצרך, צריך להיזהר לכתחילה גם בטבילת אשה לבעלה בכל דבר ונכון להחמיר. לכן אם טבלה וחצצו אחד מהדברים האלו ויכולה לטבול שנית, תחזור וטבול שנית, ואם אי אפשר לטבול שוב, ודאי תסמוך על כל הפוסקים שסברו שאלו נצרכים רק לטבילה לטהרות.

סעיף י'

משנה – "אלו חוצצים באדם: ... וגלד שחוץ למכה והרטיה שעליה..." (מקוואות פ"ט מ"ב)

מחבר – פסק כמשנה שרטיה שעל המכה חוצצת.

שו"ת תשובה מאהבה – אפילו אם הרטיה צריכה להיות כמה חודשים על המכה (כגון גבס) חוצצת, ואע"פ שהאשה רגילה ברטיה זו ואינה מקפידה עליה כלל.

הראב"ה, יצא אלעזר, יביע אומר – הפוסקים ביקשו להקל בין רטיה על המכה שעומדת להסרה בכל יום ואין מצטערים בהסרתה לבין גבס שנמצא עליה כמה חודשים שאינה מקפידה עליו ובהוראת הרופא אסור להסיר אותו, ואף מצטערת בזה, וכ"ש שיש סכנה בהסרתו (עיי' בסעי' ו' ברמ"א לגבי קליעות בשער).

שבט הלני – אין מתירים לטבול בגבס אלא בשעת דחק גדולה. וע"ע בסעי' כג' לגבי קטלאות שמניחים על המכה.

סעיף י"א

משנה – "חץ (ה"ה קוץ, רא"ש, רבנו ירוחם, רשב"א) שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ (כי הוא בולט קצת החוצה), ואם אינו נראה, טובל ואוכל בתרומתו". (מקואות פ"י מ"ח)

תוספתא – "הנכנס לו חץ ברכו, רבי אומר: אינו חוצץ, וחכמים אומרים הרי זה חוצץ. במה דברים אמורים? בשל מתכת, אבל בשל עץ הרי זה חוצץ. ואם קרם עליו עור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ". (מקואות פ"ח ה"ד)

פרוש הר"ש – בשל מתכת המים נכנסים יותר מאשר של עץ כי אינו נדבק. כמו"כ בשל מתכת יש יותר סכנה כמוציאו ודבר שאינו מקפיד אינו חוצץ.

באיזה מקרה דברה התוספתא?

המב"ם, רא"ש ורבנו ירוחם, ע"פ הבית יוסף – התוספתא מדברת כשאינו נראה מבחוץ וחכמים גזרו שחוצץ אטו שנראה מבחוץ א"כ קרם עליו עור ורבי אומר שלא חוצץ כשאינו נראה אפילו לא קרם עליו עור, אבל אם נראה חוצץ ואפילו קרם עליו עור (ורק אם קרם עור ולא נראה אינו חוצץ), ואין חילוק בין קרם עליו עור או לא (רק לחכמים יש חילוק), והמשנה כדעת רבי וכך הלכה. ואע"פ שהמשנה כדעת יחיד אין בעיה בזה כי הרבה משניות יש כאלוף

הש"ך הקשה על הבית יוסף שלא ייתכן לפרש את התוספתא כשחץ או הקוץ לא נראים:

1. אם מדובר שלא נראה, אז המשנה אפילו לא כרבי, כי רבי מודה שבשל עץ חוצץ גם באינו נראה ובמשנה משמע שלא חוצץ כלל!

2. אם כך, היו צריכים הרמב"ם, הרא"ש ורבנו ירוחם לחלק בין של מתכת לשל עץ שבו חוצץ אפילו אינו נראה.

לכן הסביר הש"ך שגם הם סוברים שהתוספתא מדברת בנראה ואין חילוק בין של עץ לשל מתכת לדעת חכמים (אלא רק לרבי), ובאינו נראה אפילו של עץ לא חוצץ כמשנה. ולכן לא כתבה המשנה חילוק בין של עץ לשל מתכת כי הלכה כחכמים.

ה"י, סמ"ג, ספר התרומה, המב"ם, נרא"ש ורבנו ירוחם, ע"פ הש"ך – התוספתא מדברת כשנראה החץ מבחוץ (שאם לא כן היא תהיה כשיטת רבי שהיא דעת יחיד, וכן לא ברור מדוע חכמים אומרים שחוצץ), והמשנה סוברת כחכמים וכך ההלכה, ולא מחלקים בין עץ למתכת (כי החילוק הזה רק לרבי) ותמיד חוצץ כשנראה מבחוץ. ואם אינו נראה אינו חוצץ כלל אפילו בשל עץ. ואם קרם עליו עור כ"ש שלא חוצץ כי זה עדיף מאינו נראה.

הבית יוסף הסתפק האם "נראה מבחוץ" לשיטה זו הכוונה שהוא משוקע ובכל זאת נראה מבחוץ וחוצץ לחכמים גזרה אטו שאינו משוקע ורבי לא גזר וכשקרם עור לא גזרו, או שהכוונה שהקוץ שווה לבשר ולחכמים חוצץ כי ודאי מקצתו גם נראה מעל הבשר ולרבי לא חוצץ כי לא בולט וכשקרם עור לא חוצץ גם לחכמים.

מחנה – פסק כמשנה וכהבנתו את הרמב"ם והרא"ש שחץ או קוץ שתחוב בבשר, אם נראה בחוץ חוצץ (שא"א שלא היה מקצתו על הבשר), ואם אינו נראה אינו חוצץ.

ט"ז ונש"ך – פסקו את דברי חכמים בתוספתא שאם עלה עליו קרום בבשר בכל ענין לא חוצץ (אפילו נראה תחת הקרום ואפילו הוא בולט תחת הקרום ט"ז וש"ך ע"פ הטור).

פסק זה של הט"ז והש"ך הוא ע"פ פרושם את התוספתא, אבל לפי פרוש הבי"י את הרמב"ם והרא"ש התוספתא שהלכה כרבי שרק חץ שאינו נראה אינו חוצץ, אין מקור להקל כאשר עלה עליו קרום והוא נראה כי ייתכן שעדין חוצץ ולא חילקו בשום מקרה כאשר נראה מבחוץ.

ש"ך – הביא את המחלוקת לגבי הכוונה של "נראה מבחוץ" ופסק לחומרא, שכל שהוא שווה לבשר נקרא שנראה מבחוץ, ואם הוא משוקע שאינו שווה לבשר, אע"פ שנראה אינו נקרא נראה מבחוץ.

העק"א – תמה על הש"ך, שהרי אם מחמיר בזה, אז צריך לאסור גם כשמשוקע כל עוד שהוא נראה לצאת ידי הדעה המחמירה.

שבט הלוי – חוטי תפירה של ניתוח דינם כחץ התחוב בבשר ונראה מבחוץ שחוצץ, אבל תפירות בחניכיים או חוטים שנימוחים מעצמם לא חוצצים. אגרות משה – הקל בתפירות בחניכיים רק אם אינם נראים ובלועים בבשר.

סעיף יב'

משנה – "אלו חוצצים באדם: גלדי צואה שעל בשרו ... אלו שאין חוצצים: לכלוכי צואה שעל בשרו". (מקואות פ"ט מ"ד)

פרוש הר"ש והרא"ש – כשיש זעה על הבשר הצואה מתייבשת ונעשית כמו גלד.

מחנה – פסק כמשנה שלכלוכי צואה שעל הבשר מחמת זיעה אינם חוצצים, ואם נגלדו כגלד חוצצים.

סעיף יג'

משנה – "אלו חוצצים באדם: מלמולין (של עיסה שלשו אותה ונפלו חוטים על ידו של האדם או שטט טיט)..." (מקואות פ"ט מ"ב)

מחנה – פסק כמשנה שמלמולים שעל הבשר חוצצים.

סעיף יד'

משנה – "אלו חוצצים באדם: ... טיט היון וטיט היוצרים וגף היוני. איזהו טיט היון? זה טיט הבורות... טיט היוצרים כמשמעו. רבי יוסי מטהר בשל יוצרים ומטמא בשל מרקה (טיט שמערבים בו דברים אחרים לחזקו או טיט מתוקן לעושי כלי חרס). וגף היוני אלו יתדות הדרכים שאין טובלים בהן ולא מטבילים אותם". (מקואות פ"ט מ"ב)

המב"ם, סמ"ג – טיטים אלו **חוצצים תמיד בין יבשים בין לחים**, ושאר הטיט כשהוא לח לא חוצץ כי עובר במים וכשהוא יבש, חוצץ. **טור** – אלו טיטים חוצצים דוקא **כשנדבקו בבשר ויבשו שם**, שאם לא יבשו ודאי עוברים במים. ודוקא אלו פירטה המשנה שהם חוצצים כשהם יבשים, אבל שאר טיטים **אפילו יבשו בבשר אינם חוצצים** כי הם עוברים במים. **הבית יוסף נשאר בצ"ע על הטור** מדוע לא פרש כמו הרמב"ם ולקח דרך לעצמו, וסובר שיותר נראית שיטת הרמב"ם כי כל טיט כשהוא יבש נדבק.

מרדכי בשם הרא"ם – דם, דיו וחלב יבשים חוצצים, לחים אינם חוצצים וזה מטעם הקפדה, שעל יבש אדם מקפיד ועל לח לא. אבל אם מקפיד אז אפילו לחים חוצצים.

מתב"ר – פסק כמשנה שטיט היון וטיט היוצרים וטיט הדרכים הנמצא שם תמיד אפילו בימות החמה כל אלו חוצצים, וכרמב"ם והסמ"ג שאלו חוצצים תמיד בין יבשים ובין לחים ושאר כל מיני הטיט לחים לא חוצצים כי נמחים במים, יבשים חוצצים. **רמ"א** – אם היא מקפידה על הטיט, אפילו בדבר לח חוצץ. **ג"ח** – החמיר שכל טיט חוצץ אפילו לח ואפילו לא מקפידה עליו כי אין אנו בקיאים במיני טיט.

סעיף טו'

תוספתא – "הדיו, החלב והדבש, שרף התאנה ושרף החרוב ושרף השקמה הנוטפות מהאילן על הבשר, יבשים חוצצים, לחים אינם חוצצים". (מקואות פ"ו ה"ה)

המב"ם, רבנו ירוחם, סמ"ג – מוסיפים גם את שרף התות.

רא"ש, ר"ש – לא גרסו את שרף התות.

דין שרף שאר האילנות

המב"ם, סמ"ג, רבנו ירוחם – שאר כל השרפים בין לחים ובין יבשים חוצצים מפני שהם שטף לכלוכי פירות. וכך משמע בתוספתא שהביא הר"ש. **טור** – שאר שרפי אילנות אפילו יבשים אינם חוצצים.

מתב"ר – פסק כתוספתא שדיו, חלב ודבש, שרף התאנה ושרף התות ושרף החרוב ושרף השקמה, יבשים חוצצים, לחים אינם חוצצים. וכרמב"ם וסמ"ג ששאר כל השרפים חוצצים בין לחים ובין יבשים. **ש"ך** – פסק הרמ"א בסעיף הקודם שייך גם פה, ולכן אם מקפידה על זה, אפילו לחים חוצצים.

סעיף טז'

המב"ם, סמ"ג, רבנו ירוחם, מתב"ר – דם שנסרך בבשר אפילו לח חוצץ, כי הוא מתחיל להתייבש ולהידבק קצת (רש"י במנחות).

ש"ך – אין חילוק בין נסרך בבשר לנסרך בדבר אחר, אלא הכל תלוי אם נסרך או לא.

ופסק עוד הש"ך כבה"ג, שדם לח אינו חוצץ רק כאשר לא התבשל, אבל התבשל באש אז חוצץ בין לח ובין יבש.

סעיף יז'

רשב"א, רא"ש, רבנו ירוחם – נשים הצובעות עצמן (על הידים או השער) אין זה חציצה, וכן כל אשה שעבודתה היא לצבוע ונוטף לה קצת צבע על היד אינה מקפידה על זה ולכן זה לא חוצץ. **הראשונים הביאו כמה טעמים לכך**: א. כי זה לנוי ולא מקפידות על זה, כי עשו זאת במכוון. ב. אין בו ממש אלא חזותא בעלמא. ג. אפילו אם הצבע על כל השער או רובו ג"כ לא חוצץ, כי זה חלק מגופו של השער וכמו בגד צבוע שאין הצבע כדבר נוסף וחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ.

הרשב"א הביא לכך הוכחות:

1. מצינו טבילה לפרוכת אע"פ שיש בו תכלת וארגמן ותולעת שני.
2. לא הצבע נמצא על הגוף אלא מראיתו, משא"כ כתב שממש הדיו נמצא בכתב.
3. אע"פ שאשה שאין אומנותה לצבוע מקפידה כשנופל עליה צבע, ולכאורה מה שהרוב מקפידות עליו מחייב גם את המיעוט שלא מקפידות על זה, מ"מ כאן רוב הנשים שמלאכתן לצבוע לא מקפידות ולכן זה לא חוצץ.

מה ההבדל בין צבע לכחול שבעין?

ג"ת, הסגור ראשון, בפר"ש – כחול שחוץ לעין יש בו ממשות, אבל בצבע אין ממשות אלא מראה בלבד וזהו מיעוטו שאינו מקפיד עליו. לפי הסבר זה אם יש בו ממשות חוצץ אף שהוא מיעוט שאינו מקפיד, וצריך שני תנאים שלא יחוצץ: **יעשה לנוי וחזותא בעלמא (אין בו ממשות)**.

פרוש שני בפרוישה – כחול שמחוץ לעין הוא מיעוט המקפיד, אבל צבע הוא מיעוט שאינו מקפיד. לפי הסבר זה אין קשר לממשות הצבע אלא הכל תלוי בהקפדה ואם אינה מקפידה אינו חוצץ אף אם יש בו ממש.

מחנה – פסק כרא"ש והרשב"א, שצבע שצובעות הנשים על פניהם וידיהם ואת שער ראשן אינו חוצץ. וכן אדם שמלאכתו לצבוע וידיו צבועות אינו חוצץ. **הש"ך הסביר** שהטעם שאינו חוצץ הוא משום שהוא כגוף השער ולכן אע"פ שהצבע חופה את רוב השער או כולו אינו חוצץ. **המ"א** – ה"ה מי שמלאכתו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם אינו חוצץ, כי רוב האנשים שזו אומנותו לא מקפידים בזה. **ק"י** – אשה שמצאה שחרורית של עשן בגופה לאחר טבילה לא צריכה לטבול שוב. ואין זה דומה לדיו שמרוח על ידה שחוצץ, כי שחרורית זה לכלוך בעלמא שלא מקפידה עליו כי אין בו ממש, ובדיו יש ממשות ומקפידה. [זה ע"פ הפרוש השני בפרוישה שהתנאי היחיד הוא מיעוט שאינו מקפיד ואין קשר לממשות]

שבט הלוי – כל חזותא בעלמא אינו חוצץ בכל אדם בכל אופן שהוא כשאינו ברוב הגוף.

סעיף יח'

משנה – "אלו חוצצים באדם: בצק שתחת הצפורן... אלו שאין חוצצים: צואה שתחת הצפורן". (מקואות פ"ט מ"ד)

תוספתא – "צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט (שדומה לבצק ונדבק מאוד) והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר הרי אלו חוצצים".

רא"ש, רשב"א, רבנו ירוחם – פסקו את התוספתא. ואע"פ שהמשנה לא חילקה בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר, באה התוספתא לפרש את המשנה. **המ"ב** – פסק את פשט המשנה שבצק חוצץ בכל מקום וצואה תחת הצפורן לא חוצצת ולא חילק בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר.

הב"י שאל מדוע דחה הרמב"ם את התוספתא מההלכה, **והסביר** ששמעו שהתוספתא חולקת על המשנה והמשנה לא חילקה בין כנגד הבשר לשלא כנגד הבשר, אלא בין בצק לצואה לחוד. ופסק כמשנה.

תוספות, מרדכי – צואה שתחת הצפורן יבשה חוצצת, לחה אינה חוצצת. והמשנה שכתבה שצואה שתחת הצפורן לא חוצצת התכוונה בלחה.

מה נקרא "שלא כנגד הבשר" שלא חוצץ בצואה? רשב"א, רבנו ירוחם – במקום שהצפורן עדיפה על הבשר.

הדין באשה שלא מקפידה בדברים אלו

טור – כיום אין דרך בני אדם להקפיד על צואה ובצק שתחת הצפורן ולכן מי שאינו מקפיד לא חוצץ משום שזהו מיעוטו שאינו מקפיד עליו.

גית. יוסף – קשה, שאם כן לא היו המשנה והתוספתא כותבות דין סתמי שלא להלכה? **ולכן כתב הב"י שדרך הכלות והנשים הנשואות שהולכות לבית המרחץ להקפיד שלא תהיה שום צואה תחת הצפורן שלא כנגד הבשר**, והטעם הוא שלא תתגנה על בעלה והוא יאמר שלא רחצה אפילו במקום גלוי. ולכן גם אם אשה מסוימת לא מקפידה, הרי היא מיעוט ובטלה דעתה. ובצק שתחת הצפורן חוצץ אפילו לא כנגד הבשר כי יאמר הבעל שהיא מאכילתו זוהמה ולכן נכנס בצק בצפרניה ולכן מסירות כל בצק מהצפרנים ואע"פ שזו לא מקפדת בטלה דעתה.

ומה שכתב הסמ"ג בשם ר"ת שבצק וטיט אם יש ממנו כ"כ מעט שאין מקפיד אינו חוצץ, הכוונה שהוא כ"כ מעט שאף אחד לא מקפיד עליו, אבל אם דרך בני אדם להקפיד עליו, אלא שזו אינה מקפידה בטלה דעתה.

המנהג למעשה

השא"א, הרא"ש, ה"ן – נשים אינן יכולות לכוון מה שנקרא נגד הבשר ומה לא, ולכן נהגו ליטול צפרניהן בשעת טבילתן.

מחנה – פסק את התוספתא והרשב"א והרא"ש, שצואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר חוצץ (במקום שהציפורן עדיפה על הבשר), וכנגד הבשר לא חוצץ. וכמשנה, שבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ. ולענין נטילת ידיים חוצץ באותם תנאים של טבילה (או"ח סי' קסא סעי' א)¹.

וכרשב"א והרא"ש, שלפי שאינן יכולות לכוון מה נקרא כנגד הבשר ומה שלא כנגדו נהגו הנשים לטול צפרניהם בשעת הטבילה.

ק"י – ע"פ הסמ"ג והסמ"ק, אם יש צואה ובצק כ"כ מועטים שאין מקפידים על כך, אז מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ.

סעיף יט'

משנה – "חף שהוא תחוב באדם, בזמן שהוא נראה חוצץ. ואם אינו נראה, טובל ואוכל בתרומתו". (מקואות פ"י מ"ח)

מהדכי – אשה שיש לה נפירות במקום הצפורן ולא יכולה לחתוך אותן ולא לחטט בהן, אם הנפירות גדולה כ"כ שהטיט לא נראה אינו חוצץ, ואם לא, חוצץ.

מחנה – פסק כמרדכי.

ש"ך – אין צריך אפילו שיהא נקרם עור ובשר על הטיט, אלא רק שלא יראו אותו.

¹ וע"פ חילוק זה הסביר הבית יוסף מדוע הרשב"א לגבי טבילת אשה פסק כתוספתא לחלק בין צואה תחת הצפורן כנגד הבשר שלא חוצץ ושלא כנגד הבשר שחוצץ ואילו בנטילת ידיים פסק שכל צואה שתחת הצפורן לא חוצצת, וזאת משום שלגבי טבילה נשים מקפידות על צואה שלא יתגנו על בעליהם שיאמרו שהלכו למרחץ ולא התנקו מצואתם, אבל בנטילת ידיים חשש זה לא שייך, שבו לא מתגנה על בעלה והרי זה מיעוט שלא מקפיד. וגם אם נאמר שמתגנה על בעלה, מכיון שנטילת ידיים שוה לאנשים וגם לנשים, ואנשים לא מקפידים על זה כלל ולא חוצץ, ה"ה לנשים ג"כ לא חוצץ כי אין חילוק בין איש לאשה בנטילת ידיים. **אלא שנשאר הב"י בצ"ע** כי לענין נטילת ידיים כתב הרשב"א שצואה לא חוצצת כי זה דבר שלא מהודק, וא"כ מדוע לענין טבילה כן חוצצת. **ונשאר בצ"ע**.

הש"ך תרץ אחרת, שהרשב"א סבר כסמ"ג וכסמ"ק שצואה שאינה נדבקת לא חוצצת כלל, אלא שהחמירו הנשים לטול צפרניהם בכל צואה כמו בבצק שנדבק, אבל ודאי לענין נטילת ידיים לא שייך להחמיר ולטול צפרנים עבור כל נטילה ונטילה.

סעיף כ'

מרדכי בשם ראב"ה בשם הגאונים, ספר התנומה – דוקא בצק שתחת הצפורן חוצץ, אבל צפורן עצמה לא חוצצת אפילו היא גדולה ועומדת להיחתך ופורחת ועוברת את הבשר, כי הצפורן היא חלק מגוף האדם כמו השערות.

שערי דורא – אם שכחה ולא נטלה צפרניה קודם טבילתה, אינו חוצץ כל עוד שאין בהן טיט. ומ"מ טוב להחמיר ולטבול שנית בלא ברכה, **משום שא"א שלא יהיה בו טיט**.

ראב"ן – אם שכחה ולא נטלה תמיד חוצצים וצריכה לטבול שוב, **כי הצפורן עצמה כשעומדת להיחתך היא חוצצת**. ואין זה דומה לשערות שרוב הנשים לא מקצצות אותן, משא"כ צפרנים שרובן קוצצות אותן.

מחבר – פסק כרוב הראשונים שצפורן אינה חוצצת, ואם היא נקיה עלתה לה טבילה.

המ"א – כל זה כשהצפורן נקיה מצואה ובצק. וכשערי דורא, שכבר נהגו הנשים לטבול צפרניהם, **ולכן אפילו אם אחת נשארה צריכה טבילה שוב, וכן נוהגים**.

מהר"ם מלובלין – זה רק חומרא ולא מדינא, ולכן אם שכחה צפורן אחת מיד אחר הטבילה תטבול שוב, אבל אם כבר עבר יום או שכבר לנה עם בעלה לא תטבול שוב כאשר לא נמצא לכלוך תחת הצפורן, כדי שלא יצא לעז על טבילתה הראשונה.

ג"ח – חשש לדעת ראב"ן שצריכה לטבול שוב שמא הצפורן חוצצת.

ש"ך – **להלכה פסק שלא כמהר"ם מלובלין וחשש לראב"ן והב"ח**, ולכן אם אפשר לחזור ולטבול אפילו לא מצאה עד מחר, תחזור וטבול, ואם אי אפשר לא תחזור וטבול כי כבר עבר לילה.

ט"ז – **פסק כמהר"ם מלובלין ותמה על הב"ח**. למעשה כתב שגם המצריכים לטבול שוב זה רק אם לא שימשה עם בעלה, אבל אם שימשה ואולי נתעברה לא חוזרת וטובלת שוב כדי שלא יצא על הולד לעז שהוא מהנידה, ואפילו אם אין ידוע לה אם היה שם טיט או צואה ג"כ לא טובלת שוב, כי כל אלו הם מיעוט המקפיד וגזרה מדרבנן ובספק דרבנן לא נחמיר בזה (אפילו אם אתחזק איסורא).

פתחי תשובה – בצפרני הרגלים אף פעם לא צריכה לטבול שוב אפילו יודעת שלא היה נקי, כי שם ודאי לא מקפידים.

הדין כשארעה טבילתה בחול המועד, בשבת וביו"ט לענין נטילת צפרנים

מרדכי – אם ארע לה טבילה בחול המועד נכון הדבר שגויה תחתוך לה, כי אסור לגלחם במספריים ובסכין ואמירה לגוי זה שבות ושבות במקום מצוה התירו. ואם אין לה גויה תנקר היטב בטיט שתחת הציפורן.

ט"ז – דבריו של המרדכי הם דוקא בחוה"מ, אבל בשבת ויו"ט לא תאמר לגויה לחתוך לה, כי אין זה מצוה גמורה אלא חומרא כמו שראינו קודם, ולכן אין סיבה לבטל שבות של אמירה לעכו"ם. ועוד, שהישראלית מטה את ידיה אל הגויה וכאילו עוזרת לה בזה ועוברת איסור תורה בשבת ויו"ט ונחשב כמו ניקף שגם הוא עובר על איסור כמו המקיף. ולכן בשבת ויו"ט לא תחתוך ע"י גויה אלא תנקר היטב וטבול ורק בחוה"מ תנקר לה גויה כי התירו לה לעשות זאת אפילו בעצמה.

זה רק לשיטת המרדכי שמחמיר בחיתוך בחוה"מ, אבל להלכה בס' תקלב מתירים לחתוך בחוה"מ בלי שינוי כשזה לצורך מצוה (אפילו לרמ"א שאסור) ובשבת ויו"ט לא תחתכם כלל אלא תנקר היטב.

ש"ך – **האריך לחלוק על הט"ז**, שכיון שאפילו אם היא עצמה נוטלת הצפרנים אין כאן איסור תורה, כ"ש כשנותנת לגויה שזה מותר, מה גם שלרוב הפוסקים זה מצוה וכ"ש לראב"ן שמדינא חייבים כי הצפורן חוצצת. ומצרפים לזה שבלאו הכי יש פוסקים הסוברים שמותר לומר לגוי לעשות מלאכה גמורה לצורך מצוה כמו לגבי נר של סעודה (ס' רעו). לכן אמנם לא נתיר לחתכם בכלי כי אפשר ביד, **אבל בלא כלי ודאי הדבר פשוט שצריכה לחתכן ע"י גויה אפילו בשבת ויו"ט** וזהו שבות דשבות שמותר לצורך מצוה. וכן פסק המגן אברהם (ס' שמ).

משנה ברורה (ס' שמ"ט"ק, ג') – הכריע כדעת הש"ך לחתוך צפרניה בשבת ויו"ט ע"י גויה, ואם אין לה גויה תסמוך בשעת הדחק על הניקור שתעשה תחת הציפורן ותעיין היטב שלא יהיה שם טינוף.

סעיפים כא'-כב'

תוספתא – "האבר והבשר המדולדלים באדם הרי אלו חוצצים. רבי יונתן בן יוסף אומר: צפורן שפירשה רובה הרי זו אינה חוצצת. **משנה** – "אלו שאינם חוצצים: ... צפורן המדולדלת". (מקואות פ"ט)

טור – הלכה כרבי יונתן בן יוסף כי אף אחד לא חולק עליו. ומשמע שרובה אינה חוצצת, אבל מיעוטה חוצצת.

הבית יוסף תמה מדוע אבר ובשר המדולדלים יחצצו, הרי אם משום שאינם חשובים חלק מהגוף אלא כדבוקים בגוף ודבר הדבוק בגוף חוצץ, זה אינו, כי זה רק דבר שדבוק בעור שהוא מקום מגולה, אבל מקום חיבור האבר והבשר לא היו מגולים מעולם ולא באים שם מים בכל מקרה ואין סיבה שיחצצו? **לכך מצאנו כמה הסברים:**

- בית יוסף ע"פ המרדכי וזרבי משנה** – ברגע שנדלדלו אבר ובשר אינם יונקים מן הגוף, ואינם חשובים חלק מהגוף, אלא כקטועים וכאילו נתגלה מקום חיבורם ונמצא כשטובלת שמקום אבר ובשר זה חופים על מקום חיבורם ומונעים אותו מלבוא במים ונחשב כבית הסתרים שאם יש עליהם דבר חוצץ מעכב הטבילה.

- וכן כשפרשה מעט מהציפורן מקפידה על זה ומעכב את הטבילה, אבל כשפרשה רוב הציפורן אינה חוצצת כי יכולה בקלות לחתוך אותה, וכיון שלא מסירה אותה מראה שלא מקפידה על זה וזהו מיעוט שאינו מקפיד עליו שלא חוצץ.
2. **גִּית יוֹסֵף** – הכונה שאם נמצא בהם שום דבר שחוצץ לא עלתה לה טבילה, כי כיון שהם מחוברים לגוף אע"פ שהם מדולדלים הם חשובים כמו הגוף. וה"ה ציפורן שפרשה מיעוטה, מכיון שרובה מחוברת לגוף היא נחשבת כחלק מהגוף שאם יש עליה דבר החוצץ מעכב כמו בשאר מקומות, וכשפרשה רובה כבר אינה נחשבת חלק מהגוף וגם אם נמצא עליה דבר חוצץ אין בכך כלום.
- הט"ז תמה על פרוש זה**, מדוע על החלק המיעוט שנשאר דבוק לא תהיה בו חציצה.
3. **ט"ז** – הסכים שמה שדבוק אין בו חציצה, ומדובר על החלק שכבר פרש, שאם רובו קיים ומיעוטו נסדק, אז מקום הסדק צר והמים לא מגיעים לשם, אבל אם נפרץ רובו, אז התרחב מקום הסדק והמים יכולים לבוא לשם וראוי לביאת מים ולא חוצץ. ובאבר המדולדל הוא תמיד צמוד לגוף ומונע ביאת מים.

המ"ה.ס. רבנו יהונתן – כתב שצפורן המדולדלת לא חוצצת כלשון המשנה בלא חילוק בין רובה למיעוטה.

הבית יוסף הביא שתי אפשרויות לפרש לשיטתו את הסתירה בין המשנה לתוספתא: האחת, שהוא גם סובר כרבי יונתן בן יוסף, אלא שלרבותא נקט, שלא רק שפרשה מעוטה אינה חוצצת, אלא גם פרשה רובה. **והשניה**, שחכמים חולקים על רבי יונתן בן יוסף וסוברים שמיעוטה ג"כ לא חוצצת והלכה כחכמים. (וא"א לומר שחכמים חולקים שחוצצת בשניהם כי אז המשנה היתה מביאה את דעתם שלא נקל לומר שבשניהם לא חוצצת) **הבית יוסף** הציע כמה דרכים לפרש את טעמו של הרמב"ם מדוע צפורן מדולדלת לא חוצצת אף פעם:

1. משום שאפילו כשהיא מחוברת לגוף ועומדת להיקצץ אינה חוצצת, ה"ה גם כשנדלדלה.
 2. **פרוש זה שייך לפי הסברה שרבי יונתן בן יוסף לרבותא נקט רובה, ואצ"ל שמיעוטה לא חוצץ.**
 3. יכולה להסיר אותה בידה וזה שלא עושה כך, מראה שלא מקפידה בזה, בין במיעוטה ובין ברובה.
 3. ע"פ הטעם השני בדעת הטור, י"ל, שכיון שצפורן עומדת להיקצץ, כיון שפרש מיעוטה כל מה שנמצא על אותו מיעוט כעומד להיקצץ דמי, ולכן אם נמצא עליו דבר החוצץ אינו מעכב.
- שני פרושים אלו שייכים רק לפי האפשרות שהרמב"ם פסק כחכמים שלא חילקו כלל בין רובה למיעוטה, ורבי יונתן בן יוסף חולק.**

הדין כשנעקרה הציפורן עצמה: גִּית יוֹסֵף – כאן יהיה חילוק לפי הרמב"ם ג"כ. אם נעקרה רובה כבר לא תוכל להתרפא וכאילו נתלשה כולה, ולכן אם נמצא עליה דבר החוצץ, אינו חוצץ. אבל אם נעקרה מיעוטה ייתכן ותתרפא ולכן היא עדין חלק מהגוף וכל שנמצא בה דבר החוצץ, הרי זה חוצץ אפילו אם נמצא על המקום שפרש בלבד.

הלכה

מחנה

1. פסק את המשנה והתוספתא ורבי יונתן בן יוסף וכפרו הטור שצפורן המדולדלת שפרשה מיעוטה חוצצת (אפילו היא נקיה), רובה לא חוצצת.
2. **ג'ת.ש"י** – כתבו את הטעם של המרדכי והדרכי משה שהצפורן עצמה חוצצת כשפרשה מיעוטה אפילו לא נמצא עליה דבר החוצץ (ולא כפרוש הבי"י).
3. **ש"י** – כיום המנהג להחמיר ולקצוץ הצפרנים ע"פ חומרת הרמ"א בסעי' כ' אפילו אם פרשה רובה, ואם לא עשתה כן, חוזרת לטבול. **הש"ך מסתפק** אם גם כאן יש להחמיר ומספק מחמיר.
2. כתוספתא, שאבר ובשר מדולדלים חוצצים.
- המ"א** – אבל יבלת או יתרת ואינם מדולדלים לא חוצצים.

סעיף כג'

תוספתא – "ושאמרו חוצצים ושאמרו אין חוצצים, לא מטמאים (אם הוא זב ונגע בו טהור) ולא מיטמאים (אם נגע בהם זב) חוץ מקרום שעל גבי המכה והאגד שעל גבי המכה והקשקשים שעל גבי השבר והשירים והנזמים והקטלאות והטבעות, אוצין (דחוקים על הבשר) חוצצים, רפים אין חוצצים". (פ"ו ה"ד).

המ"ה.ס. טור – קרום שעל גבי המכה לא מטמא ולא מיטמא, וכל השאר (כולל אגד וקשקשים) אוצין חוצצים רפים לא חוצצים. הבית יוסף הסביר שהטור ידע את דעת הרא"ש והרשב"א וסבר שאע"פ שהמשנה לא כתב את דין האגד והקשקשים לענין חציצה, מ"מ הם גם חוצצים בהיותם דחוקים כי אין הבדל בינם לבין שירים, נזמים, קטלאות וטבעות שבהן.

ה"ש.רא"ש.רשב"א.רבנו יהונתן – קרום שעל גבי המכה, קשקשים שעל גבי השבר ואגד שעל המכה הם יחידה אחת שלא מטמאים ולא מיטמאים (בין אוצים ובין רפים). וכל השאר אוצין חוצצים, רפים אינם חוצצים.

הרא"ש והרשב"א שאלו מדוע טבעת דחוקה חוצצת, הרי זה מיעוט שאינה מקפידה? **והביאו את פרוש הראב"ד**, שמקפידה להסיר אותה בשעת הלישה, וכיון שמקפידה על כך במקרה כלשהו אע"פ שזה לא בשעת טבילה, נחשב כחציצה. **משמע שאם לא מסירה אותה כלל לא חוצצת כי זה מיעוט שאינו מקפיד.**

מחבר – כתוספות והרמב"ם, ששירים ונזמים, טבעות וקטלאות, אם הם רפויים אינם חוצצים ואם הם מהודקים חוצצים. וה"ה באגד שעל המכה וקשקשים (לוחות שעושים הרופאים על המכה כגון גבס) שעל השבר.

המ"א (ס' קסא) – אנו לא בקיאים בין רפוי ללא רפוי.

פתחי תשובה – משמע במחבר באו"ח שסתם טבעת מהודקת היא וחוצצת ואין שום חילוק בזה בין אם דרכה ללוש אתה ובין אם לא. וטבעת באיש לא חוצצת כלל כי זהו מיעוט שאינו מקפיד.

ג"ח – החמיר כרא"ש וכרשב"א שבאגד וקשקשים אפילו רפויים חוצצים כי המים לא נכנסים בהם כמו שצריך.

העק"א – דוקא נזמי אף, אבל נזמי אוזן לא חוצצים. **ואם טבלה ומסופקת אם היה רפוי או לא, אינה צריכה טבילה שנית.**

סעיף כד'

גמרא – "אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. נהי דביאת מים לא בעינן (כי כתוב "ורחץ בשרו במים", מה בשרו מבחוץ אף כל מבחוץ), מקום הראוי לבוא בו מים בעינן, כדרכי זירא, דאמר רבי זירא: כל הראוי לביילה, אין בילה מעכבת בו, ושאינו ראוי לביילה בילה מעכבת בו." (נידה סו:)

סמ"א – ה"ה אם נמצא ביניהם בשר או פירורים חוצצים, וה"ה לכל דבר הנמצא בין השיניים.

מדוע מה שיש בין השיניים חוצץ? ה"ש – שפחה זו היתה נשואה וכל נשואה מקפידה על בין הסתרים כדי שלא תתגנה על בעלה וכנ"ל בין השיניים שזה מקום מוסתר. **ואפשר לפרש** שלא היתה נשואה וכל אשה מקפידה על בין השיניים.

רא"ש – ראה מנהג יפה שנשים צצריכות לטבול לא אוכלות בשר כל היום כדי שלא יישאר להן בערב בין השיניים כלום. וכן מנהג יפה שלא טועמות כלום בין הרחיצה לטבילה כדי שלא יהא דבר חוצץ בין שיניה.

מחבר – פסק ע"פ הסיפור עם שפחתו של רבי צצריכה לצחצח את שיניה שלא יהא בהם דבר חוצץ (כי צריך שיהיה ראוי לביאת מים), ואם טבלה ונמצא שם דבר דבוק לא עלתה לב טבילה.

וכרא"ש, שיש נוהגות לא לאכול בשר ביום הטבילה כי הוא נכנס בין השיניים, ואע"פ שבודקות יש חשש שישאר חלקים ממנו בין השיניים.

ג"ח – למד מכאן שאין חובה לצחצח שיניים אלא זו עצה טובה, כי אם אח"כ יתברר שהיה דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה. ודין זה דומה לדין שוחט.

ש"ך – חלק וכתב שמדין הדין צריכה לצחצח שיניה, כי כאן אין לה חובה לבדוק אח"כ, ולכן חוששים שמא יהיה דבר חוצץ בשיניים, משא"כ בשחיטה צצריך לבדוק את הסכין אחר סוף השחיטה ויגלה אם השחיטות היו פסולות.

המ"א – אין לאכול בין הרחיצה לטבילה, ואין לה לעסוק כל היום כולו בבצק או נרות של שעוה שלא ידבק בה ויחצוץ. וכן נוהגים.

ט"ז – אם לא נהגה את המנהג שלא לאכול בשר, פשוט שאין לעכב הטבילה. וכן בשבת ויו"ט אוכלת בשר ותיזהר לנקר את מה שחוצץ בין השיניים.

סתימה בשן: הפוסקים הקלו בדבר כי זהו מיעוט שאינו מקפיד. אע"פ שרטיה חוצצת, זה חציצה שמפריעה וסתימה בשן לא מפריעה. ועוד שרטיה עתידה להיות מוסרת וסתימה נשאר קבועה, וכן א"א להסיר סתימה ללא מכשירים רפואיים. ועוד, שמצטערת בהוצאתו. באגרות משה כתב שזה דומה לחץ השקוע בבשר שלא חוצץ. וגם בסתימה זמנית יש להקל כי לא מסירה אותה עד לזמן מסוים כמו טבעת שמסירה אותה בשעת לישנה, וכן גם חץ שקוע ואינו נראה הוא דבר זמני ובכל זאת לא חוצץ.

שן תותבת: בבינת אדם כתב שלא חוצצת כי עשויה לנוי. מהרש"ם כתב שמכיון שבקל מוציאים אותה לנקות חוצצת.

עדשות מגע: מורידים אותם בכל לילה ובודאי שלא יגעו במים ולכן חוצצים. בשבת הלוי הקל במקרה שכבר לנה עם בעלה שלא להצריכה טבילה שנית כי הם לא מהודקים ולא מקפידה על זה. בדרכי טהרה כתב שאם אלו עדשות שלא מסירים אותם זמן רב אינם חוצצים.

טבילה במקרה של בעיה בכניסת מים לאזניים: אגני נזף – תכניס ידיה באזניים ואז זה יהיה נחשב ראוי לביאת מים. **חלקת יואב** – תניח את צמר הגפן שבעה ימים קודם. **הר צבני** – תרגיל את עצמה ללכת עם צמר גפן באוזן שבוע קודם וביום הטבילה תחליף לחדש שיהיה נקי. **מהרש"ם** – אם זה מקום שאינו נראה אפשר להקל. **אמרי יוסף** – תניח שמן גפן ספוג במי מקוה. **רב פעלים** – אשה אחרת תשטוף ידיה במי המקוה ותני באזניה. **חזו"א** – תניח צמר גפן תטול בשמן ואז מי המקוה יכולים להיכנס לשם אע"פ שבזמן קצר זה לא אפשרי כי ראוי לביאת מים. **שערי טבילה** – תטבול את צמר הגפן בשמן דגים שהוא לא חוצץ.

סעיפים כה'-כו'

ראב"ד

1. לומדים מהסיפור עם שפחתו של רבי שאם לא הדיחה את בית הקמטים ואת בית הסתרים ונמצא בהם דבר חוצץ לא עלתה לה טבילה. אבל אם לא היה עליה דבר חוצץ, עלתה לה טבילה. ונלמד משפחתו של רבי שבגלל שנמצא דבר חוצץ בין שיניה הוצרכה טבילה נוספת, אבל בלא זה לא היתה צריכה טבילה שוב.

2. עוד לומדים שאם לא בדקה בין שיניה וטבלה ואח"כ אכלה או התעסקה בכתמים או תבשילים ואח"כ בדקה ומצאה עצם או דבר אחר חוצץ בין סתריה, מסתבר שתולים להקל (בבית הסתרים שאין צריך לביאת מים) שבזמן הטבילה לא היה הדבר החוצץ שם, ועלתה לה הטבילה. ואינו דומה לחפיפת הראש ובדיקת הגוף שאם לא עשתה כן, לא עלתה לה טבילה.

מחנה – פסק את דיני הראב"ד. **והסביר הש"ד**, שבדיקת הגוף וחפיפת הראש מעכב אם לא עשתה זאת קודם, כי צריך ביאת מים, אבל בית הסתרים ובית קמטים לא צריכים ביאת מים.

ש"ג – הביא את דעת הרוקח שחלק וסבר שאם נמצא דבר חוצץ בין שיניה אחר הטבילה צריכה טבילה שוב ולא תולים להקל, אע"פ שהתעסקה באותו המין כל היום כולו אח"כ. **ויש להחמיר**.

סעיף כז'

משנה – "נדה שנתנה מעות בפיה וירדה וטבלה טהורה מטומאתה (כי המעות לא מהודקים במקום הנחתם ולא שייכת בהם חציצה), אבל טמאה היא על גב רוקה. נתנה שיערה בפיה, קפצה ידה (סגרה ידה בחוזק), קרצה שפתותיה (דחקה שפתותיה זו בזו וכעת לא ראויים המים לבוא בפיה), כאילו לא טבלה". (מקוואות פ"ח מ"ה)

שאר דורא – לכתחילה צריכה לפתוח פיה מעט כדי שיהיה ראוי לביאת מים.

מחנה – פסק כמשנה שנדה שנתנה שיערה בפיה (כי אז לא באו המים בשערה) או קרצה שפתותיה או קפצה ידה בענים שלא באו המים בהם, לא עלתה לה טבילה.

סעיף כח'

משנה – "האוחז באדם ובכלים ומטבילן, טמאים. ואם הדיח את ידו במים טהורים (כי המשקה על ידו מתחבר למקוה ואין כאן חציצה כלל). רבי שמעון אומר: ירפה, כדי שיבואו בהם מים". (משנה שם)

המב"ם. רמב"ן – מחלוקת ת"ק ורבי שמעון האם מועיל לרפות את ידו (כי להדיח ידיו שניהם מודים), שת"ק מחמיר שחייב להדיח ידיו אפילו ירפה, כי לרפות ידיו לבד לא יועיל גזרה שמא לא ירפה. **והלכה כת"ק שריפוי ידים לא מועיל**.

הט"ז דקדק שאם הדיח ידיו קודם, אפילו מחזיק את הכלי או האדם בחוזק, עלתה הטבילה (שאם לא כן מה תועיל הדחת הידים, הרי אולי יאחוז בחוזק אח"כ).

השב"א. מרדכי. טור – אם חברתה מחזיקה בה ורפתה ידה בזמן הטבילה עד שבאו המים, כ"ש שעלתה לה טבילה. והוא מסביר את המחלוקת אחרת, שלת"ק הדחת ידים מועילה וכ"ש ריפוי ידים, ובא רבי שמעון ומחמיר וסובר שהדחה לא מועילה לבד אלא חייבים גם ריפוי ידים בנוסף. **והלכה כת"ק שמועילה גם ריפוי ידים וגם הדחה**. ומ"מ לא ידחוק הרבה את הכלי לידי אלא יאחזנו כדרך כל האדם ולא חוששים שיאחזו בכח רב. ואע"ג שרגלי הטובל יכולים להיות בקרקע, מ"מ אז כבר הם התרטבו בשיעור טופח ע"מ להטפוח, אבל בכלי אדם אוחז אותו בחזקה ומכניסו למקוה וא"כ צריך קודם להרטיב ידיו וגם שיהיה רפוי.

מחנה – פסק כמשנה וכהבנת הרשב"א, שלא תאחוז ביד חברתה ותטבול א"כ רפתה ידיה כדי שיבואו שם המים. ואם הדיחה ידיה במים תחילה, עלתה לה טבילה, כי המשקה שטופח ע"מ להטפוח שעל ידיה הוא חיבור למקוה. **וכ"פ הט"ז שבדבר של חכמים הולכים להקל**, אלא שאם רק הדיחה ידיה ולא רפתה, צריכה שלא תאחוז בה חברתה בכח כי אז לא תועיל ההדחה, אלא שלא חוששים לזה כדעת הרשב"א.

באיזה מים צריכה להדיח ידיה תחילה? ט"ז – אפילו במים תלושים. **פרישה. ג"ה. ש"ך** – מי מקוה, אבל לא מים תלושים.

ג"ח – פסק כהבנת הרמב"ם וכרמב"ן, שאם רפתה ידיה לא עלתה לה טבילה גזרה שמא לא תרפה ידיה, כי מתוך שהיא בהולה ומפחדת שמא תישמט ידיה היא מחזיקה בחזקה. ורק אם הדיחה ידיה עלתה לה טבילה.

דרישה – מכאן משמע שלכתחילה יכולה אחרת לאחוז בידה בשעת הטבילה ולדחוף אותה למים, אם הדיחה ידיה תחילה במים בשיעור טופח.

ש"ג – יש להחמיר בדבר זה אפילו אם הדיחה ידיה, ורק בדיעבד עלתה לה טבילה. ואשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה, **פסק המשאת בנימין** שתטבול ע"י שיאחזו בה שתי נשים בזרועותיה ותדחנה ידיהן תחילה במים עד שיהיו כטופח ע"מ להטפוח.

סדרי טהרה – ראוי לדקדק שהמים בידי הנשים שאוחזות בידה לא יהיו מים תלושים, לכן יחזיקו בידיה רק מתחת למים לאחר הדיחו ידיהן במי המקוה ולא הגביהו ידיהן.

סעיף כט'

משנה – "אל יאמר אדם דרוס ידך עלי בבית המרחץ. והאומר דרוס ידך עלי בבית המרחץ אינו יוצא כשהוא שלם. בד"א? במים מועטים, אבל במים מרובים הרי זה משובח". (דרך ארץ רבה פ"ה)

המב"ם. ע"פ התוספתא – "האומר לחברו כבש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה".

ג'ית יוסף – מדובר במקוה שיש בו רק מ' סאה מצומצמות ואז כאשר הוא מכניס ידו למקוה חוששים שמא יוציא אותה קודם שחברו יטבול ויחסר המקוה ממ' סאה ונמצא טובל במקוה חסר. ודומה דין זה לקופץ למקוה או טובל פעמים במקוה שזה מגונה (עיין ס' רא).
ה'ג'ש – הרמב"ם פרש שמדובר אפילו במקוה שהוא יותר ממ' סאה מכוונות. ועיין לקמן בס' רא במלכות מקוואות.

מחבר – פסק כתוספתא וכהבנתו בבית יוסף, שהטובל במקוה שיש בו מ' סאה בדיוק, אם אמר לחברו כבוש ידך עלי במקוה, הרי זה מגונה, שמא חברו יוציא את ידו קודם שיטבול במקוה, ויחסר המקוה ממ' סאה.

סעיף ל'

משנה – "הטביל בו את המיטה, אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה, טהורה, מפני שהמים מקדמים (לפני שנתחבו רגליה בטיט ואותם המים מחוברים למקוה ולכן אינם חציצה)". (מקוואות פ"ז מ"ז)
האב"ד, הרשב"א, רא"ש – אינה צריכה להגביה את רגליה מריצפת המקוה בשעת טבילתה, אע"פ שדורסת על הריצפה כי הן רטובות. ואם היה שם טיט צריכה להגביה רגליה.
מחבר – פסק כרא"ש והראב"ד שאינה צריכה להגביה רגליה בשעת הטבילה אם אין שם טיט, אע"פ שדורסת על הרצפה, מפני שהמים מקדמים לרגליה ונגעו בהם קודם שנגעה ברצפה ואותם המים מחוברים למקוה.
ט"ז – משמע שכל זה במי מקוה, אבל אם היו רגליה רטובות ממים תלושים, לא יכלה לדרוס על הרצפה. וכן משמע לפי הרשב"א והמרדכי לעיל בסעי' כח שאם הדיחה ידיה לא תאחוז בחוזק, וכאן כשעומדת על הריצפה זה בחוזק, ולכן צריך שמי המקוה עצמם יעשו את ההכשר. אמנם לפי הרמב"ם שם ה"ה במים תלושים כי יש חיבור למקוה גם כשאשה אוחזת בה בחזקה וה"ה כשעומדת על הריצפה.
ש"ך – **הקשה על המחבר** מדבריו בסעי' לג' שם פסק שלא תטבול ע"ג טיט, וכאן משמע שאם יש טיט רק מגביהה רגליה? **ותרץ**, שזו כוונתו, שכשאין טיט לא צריכה להגביה רגליה וכשיש טיט לא תטבול כלל. ועיין בסעי' לג שם כתב שכוונת המחבר לאסור רק בטיט היון ושל יוצרים שנדבק ביותר. ע"ש.

סעיף לא'

גמרא – "אמר רבא: אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזרת מרחצאות (ששם יושבים על מדרגות ויבואו לחשוב שמועילה טבילה במרחץ), הא על גבי סילתא (בקעת עבה) שפיר דמי. א"ל רב חנן מנהרדעא: התם טעמא מאי משום דבעית (שתפחד שלא תפול ולא טבלה כמו שצריך), סילתא נמי בעיתא". (נידה סו:).
האב"ד, הרשב"א – אמנם אם בדיעבד טבלה כשעומדת ע"ג כלי עלתה לה טבילה כי החשש הוא רק משום פחד.

משנה – "העבירו (את המעיין) ע"ג (אחורי) כלים או ע"ג ספסל (שאינו לו בית קיבול ואינו מקבל טומאה), רבי יהודה אומר: הרי הוא כמו שהיה (שמטהר כמעין בזוחלים ובכלשהו). רבי יוסי אומר: הרי הוא כמקוה (שמטהר במ' סאה ובאשבורן, ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל (גזרה שמא יטביל בתוכם))."
(מקוואות פ"ה מ"ב)
הראשונים הקשו על המשנה מדוע המעיין כמקוה ואסור להטביל ע"ג הספסל, הרי הכלי והספסל מחוברים למעיין, ומעיין שריבה עליו מים שאובים מטהר בכלשהו? ועוד, הרי מותר להטביל כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד? כמו"כ צריך לדעת מה מוסיף רבא על המשנה שכבר אמרה שאסור להטביל ע"ג ספסל?
תנ"ה – יש לחלק בין כלים תלושים שמותר להטביל בתוכם לכלים הקבועים במעיין שהמעיין נגרר על גבם ואסור להטביל בתוכם, **גזרה שמא יקבעו אותם במקום מוצא המים ולא יהיה שם כשפופרת הנוד ונמצאו כל המים העוברים על גביו פסולים**. לכן סבר רב כהנא לאסור טבילה ע"ג כלי קבוע משום גזרה מרחצאות עד שאמר לו רב חנן שהטעם הוא משום פחד וזה בעיה גם בכלי תלוש.
תנ"ה – כאן זה שונה, כי הספסל או הכלי מפרידים בין המעיין לבין המים שיצאו חוץ לשוקת ולכן זה לא נקרא מחובר והטועה יטעה לטבול בו גם כשנפסק החבור, משא"כ בנותן מים שאובים לתוך בריכת המעיין, שם שם המעיין לא בטל ממנו כמו מקוה שיש בו כבר מ' סאה שיכול לתת בו כל מים שאובים שבעולם.
ודחה את חילוק הר"ש בין כלים תלושים לקבועים, כי כשמטבילים כלי בתוך כלי, גם הכלי הפנימי נטבל, אבל סתם כלי המחובר למעיין אין להטביל בתוכו. **לכן אסור לטבול בכלים בין שהם מחוברים ובין שהם תלושים בין בתוכם (לדברי הכל) ובין על גבם (לרבי יוסי)**. ובכל זה אם טבלה לא עלתה לה טבילה משום שגזרים שמא תטבול בתוך הכלי.
ומה שחידש רבא שאשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול, זה משום שמדובר אפילו בכלים המנוקבים כשפופרת הנוד, משום הפחד.

הלכה

ה"ו בשם הראב"ד, הרשב"א, רבנו ירוחם – כל מה שאמרנו שבדיעבד עלתה לה טבילה זה דוקא כשטבלה ע"ג כלי חרס או חתיכת עץ שלא מקבלים טומאה כי לא ראוי למדרס, אבל אם טבלה ע"ג כלי עץ או נסרים הראויים למדרס (שייחדו אותם למדרס כגון ספסל וכיו"ב) אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה משום גזרת מרחצאות.
ולמד זאת הראב"ד מהמשנה, שלא יטביל ע"ג הספסל גזרה שמא יטביל בתוכו, ולכן כל שהוא ראוי למדרס כספסל ושאר כלים המקבלים טומאה או כל דבר שיש עליו שם כלי אפילו פשוטי כלי עץ לא מטבילים בהם משום גזרת מרחצאות. ואפילו בדיעבד לא עלתה הטבילה, כי הרואה יטעה לומר שיש היתר לטבול במרחץ.
והשיב הרשב"א בתשובה על פי הראב"ד שאין לעשות מקוה שירודים אליו במדרגות העשויות מעץ ולטבול עליהם, כי **אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה אע"פ שקבעו אותם בקרקע**, אלא שיש לעשות מדרגות מאבנים רחבות כדי שלא תפחד לעמוד עליהם ולטבול.

ה'י"ט – ראינו שחילק בין כלים תלושים שמותר לטבול בתוכם לכלים קבועים שאסור לטבול בתוכם גזרה שמא יקבעו אותם במקום מוצא המים ולא יהיה שם כשפופרת הנוד וכל המים שיעברו על גבם יהיו פסולים. א"כ, כוונתו של רבא שאשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול זה רק כלי חרס הקבוע לעמוד על גביו בגלל הטיט, אבל בתלוש יהיה מותר.

המב"ס. רא"ש ע"פ הטור – לא הזכירו כלל את גזרת מרחצאות, ומשמע שכאשר הגמרא אמרה שהטעם הוא משום הפחד, זה דוחה לגמרי את הטעם של גזרת מרחצאות, ואין גזרה כזו, ולכן אין לטבול לכתחילה ע"ג כלי משום הפחד שמא לא תטבול יפה, ואם טבלה ע"ג כלי כלשהו עלתה לה טבילה בדיעבד.

הבית יוסף הקשה על הבנת הטור את הרא"ש, הרי לעיל ראינו שהרא"ש אסר לטבול בכלים בין מחובר, בין תלוש, בין בתוכם ובין על גבם, והתיר בדיעבד רק בכלי מנוקב כשפופרת הנוד. ועוד משמע שמחמיר יותר מהראב"ד, שהראב"ד התיר ע"ג כלי חרס או חתיכת עץ, והרא"ש אסר ע"ג כל הכלים כולם גזרה שמא יטביל בתוכם, וא"כ איך הטור כתב שהרא"ש לא חילק והתיר בדיעבד בין בכלי חרס ובין בכלי עץ??

ועוד הקשה על הרמב"ם שנתן הטעם לאיסור משום הפחד, משמע שאם הכלי קבוע בקרקע המקוה שאין פחד מותר לטבול, והרי המשנה עוסקת בטבילת כלים שלא שייך בזה פחד כלל! ועוד, הרי המשנה אסרה בספסל ובספסל לא מפחדים בד"כ?

הבית יוסף הביא בשיטת הרא"ש והרמב"ם כמה תרומים:

1. אפשר לומר שהרא"ש הסתפק האם דברי המשנה "ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל" זה אפילו בדיעבד, ולכן הרא"ש לא חילק בין כלי חרס לכלי עץ, שאם הדין בדיעבד מותר, אז מותר הן בזה והן בזה, ואם אפילו בדיעבד לא עלתה טבילה, אז לא עלתה הן בזה והן בזה.
2. אפשר לומר לדעת הרמב"ם והרא"ש שאין ראייה מהמשנה במקוואות, כי שם מדובר שהעביר את כל המעין כולו ע"ג אחורי כלים או הספסל ולכן פסול אפילו בדיעבד בין בתוכו ובין על גביו כמו שבארנו, אבל כשלא העביר את כל המים אלא רק את מקצתם או שהוא כלי שאין לו בית קיבול פשוט שמוותר להטביל ע"ג הכלים האלו או הספסל כי לא התבטל שם המעין ממנו. אלא שאסור לכתחילה משום הפחד, ובדיעבד עלתה הטבילה.
3. המשנה אומרת "ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל", משמע שע"ג כלי מותר להטביל אע"פ שהעביר עליו את המעין. והטעם בזה, שהכלי כשמעביר עליו מעין, מניח אותו הפוך עם פניו למטה, ושייך לגזור שמא יטביל בתוכו כשפניו למעלה שיראו ויטעו, אבל כשפניו למטה זהו הכר ששינו להניחם כך, כי אם היו מונחים כדרכם היה אסור לטבול בהם ולכן אין לגזור בזה. וכל זה לענין להטביל גם גבם, אבל מים הנמשכים מהם דינם כמקוה, כי במים הנמשכים אין הכר כ"כ שהכלי מונח שלא כדרכו ויבואו לטעות ולכן גזרו שדינם כמקוה. וכל זה בכלי, אבל ספסל שהוא כלי בלא בית קיבול אסור בכל מקרה. וכאן בא רבא לומר שכל מה שהתרנו לטבול ע"ג כלים הפוכים ואין לגזור משום טבילה בכלים, זה בדיעבד, אבל לכתחילה אסור לעמוד עליו ולטבול משום הפחד.
4. המייליס "ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל" הם המשך דבריו של רבי יוסי שאמר שרק בספסל או כלים שאין להם בית קיבול הרי הוא כמקוה, אבל אם העבירו ע"ג כלי או כל כלי שיש לו בית קיבול ומעמיד אותו הפוך, הוא מודה לרבי יהודה שהרי הוא כמו שהיה.

מחנה

1. פסק כרשב"א שאין טובלים בכלים. לכן אם היה טיט במקום שטובלת, לא תעמוד על גבי כלי עץ אפילו רחבים וקבועים בלא חשש פחד, כי הם מקבלים טומאה מגבן, ולא על גבי נסרים שראויים למדרס או כלי אחר הראוי למדרס הראוי לקבל טומאה, משום גזרת מרחצאות.
 2. כראב"ד, שאם עברה וטבלה לא עלתה לה טבילה. אבל נותנת חבילי זמורות תחת רגליה מפני הטיט.
 3. פסק כרבא ורב חנן מנהרדעא, שלא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול ולא ע"ג בקעת שמא תפחד שתפול ולא תטבול כראוי.
 4. כראב"ד והרשב"א שמכיון שהגזרה בכלי חרס שלא מקבלים טומאה היא רק משום פחד, עברה וטבלה עלתה לה טבילה.
- ג'י"ח** – פסק שאין להקל בזה כי לרש"י ותוספות לא עלתה לה טבילה בדיעבד אפילו בכלי חרס.
- ש"ט** – תמה על דבריו, שפרוש זה נאמר על ההו"א של רב כהנא, אבל למסקנה בדיעבד עלתה לה טבילה כי אין גזרת מרחצאות בכלי חרס. ועוד, שגזרת מרחצאות היא רק לכתחילה, ולכן אף שפסקנו שמחמירים בזה בדיעבד זה רק בכלי שמקבל טומאה, אבל לא בכלי שלא מקבל טומאה. וכ"פ גם הט"ז להקל בדיעבד כשעברה וטבלה.
5. כרשב"א שמקוה שיש בו מדרגות של עץ, אם טבלה ע"ג המדרגות לא עלתה לה טבילה כי הם מקבלים טומאה משום גזרת מרחצאות, ואפילו הם מחוברים לכותלי המקוה, אלא צריך לעשות מדרגות של אבנים שלא מקבלים טומאה, וכן שיהיו רחבות מספיק להנחת הרגלים כדי שלא תפחד ליפול ממנה.
- מזדני מלה. דרישה. ג"ח** – אם עשו מראש מדרגות מעץ לעמוד עליהם בשעת הטבילה ע"מ לקבוע אותם במקוה, אין עליהם שם כלי אלא שם בנין ומותר לטבול עליהם, ומה שאסר הרשב"א זה כאשר לקחו סולם ואח"כ החליטו לקבוע אותו במקוה שאז היה שם כלי עליו כבר מקודם.
- שאריה יוסף** – הוסיף שה"ה בנסרים ושליבות שנעשו רק כדי לעמוד עליהם במקוה בשעת הטבילה, שמוותר לטבול עליהם, כמו שראינו לקמן בסע' לבי' שאם אין לבזבזים מותר, כי נעשו לעמוד עליהם ולא לקיבול. ומה שאסרו הרשב"א והמחבר זה בנסרים ושליבות העשויים למדרס.
- מהר"ם מלובלין** – הסכים עם הנ"ל ואין לשנות המנהג שלא להוציא לעז על הראשונים, אבל אם מזדמן לו שבונים מקוה חדש, הוא דואג שייבנה מדברים שאינם ראויים למדרס לצאת ידי כו"ע.

מהר"ם מפדובה – האריך להסביר מדוע מנהג מדינותיהם שעושים נסרים במקוה והאשה טובלת עליהם. והסביר שהנסרים הללו עשויים רק

כדי לעמוד ולטבול עליהם ולכן הם אינם חשובים ככלי אלא כקורת הבית, ובפרט לאחר שנקבעו במסמרים כי לא היה עליהם מתחילה שם כלי, ועוד שהם נתונים על קורות ומים צפים עליהם, וא"כ הם נחשבים כבנין ואפילו היה עליהם שם כלי מתחילה, בטלים מתורת כלי ומותר לטבול עליהם. ופרושו כעין מה שהבאנו לעיל בשם הדרישה והב"ח.

ט"ז – האריך להקשות על דברי מהר"ם מפדובה:

1. הגמרא לא חילקה בזה, אלא התירה רק בקעת עץ או כלי חרס!
2. גם אם אין עליו שם כלי מלכתחילה, מ"מ הרואה יכול לטעות שיש התר לטבול במרחץ!
3. כתב שאפילו היה עליו שם כלי מתחילה בטל שמו וכעת הוא כבנין, וזה תמוה, כי פשוט הוא שאין בנין מבטל כלי כמו צנור שחקקו ולבסוף

קבעו שפוסל מקוה!

הט"ז הוסיף שגם מהר"י כץ מקרקוב דן בהתר זה, וכתב שהנסרים עשויים לנחת ולא לשימוש ולכן אינם מקבלים טומאה אפילו אינם קבועים במסמרים. וגם על זה תמה הט"ז, כי טומאת מדרס יש בכלי העשוי לנחת!

הט"ז התיר לטבול במקוה ע"ג נסרים ושליבות וסמך דבריו על הר"ש והרא"ש שגזרת מרחצאות אינה משום דברים המקבלים טומאה, אלא משום טעמים אחרים, כגון סברת הר"ש בכלים מחוברים למקוה שאסור לטבול בהם. וכן לדעת הרא"ש שחלק על הר"ש ולא חילק בין כלים תלושים למחברים ואסר תמיד, זה שייך רק במעין שהעבירו ע"ג השוקת שאפשר לטבול בו גם אם נפסק החיבור למעין ויטעה הטועה לטבול בו גם אז, משא"כ בנסרים וסילונות שבלא חיבור, אין בהם מים וא"א לטבול בהם.

וכן מדברי הרא"ש לקמן בסעי' לבי' לגבי סילונות, שאין הבדל בין הנסרים לסילון, וכמו שבסילונות אין את גזרת הר"ש שאסר בכלים מחוברים, ה"ה לענין נסרים. וכמו נסרים, ה"ה שליבות של עץ במקוה.

לכן כתב הט"ז שלפי הראב"ד והרשב"א שהכל תלוי בקבלת טומאה אי אפשר להתיר לטבול על נסרים אפילו קבועים במסמרים. לכן פסק להקל ע"פ הר"ש שיש התר גמור בסילונות ונסרים תלושים שחיברו אותם ואפילו אם אותם שליבות לא מחוברים במסמרים ג"כ מותר וכמו שפסק מהר"ם מפדובה, אבל לא מטעמו. וכ"פ מהר"ל מפראג.

הש"ך בנקודות הכסף תרץ את שלוש קושיותיו של הט"ז, שהגמרא התכוונה לאסור רק כשראוי למדרס קודם. ועוד, שאם אין עליו שם כלי מתחילה, הטועה לא יטעה. ולגבי צנור שחקקו ולבסוף קבעו, כאן כיון שהכל בנין, אין שם כלי עליו כלל.

לכן הסכים הש"ך עם התרוץ של מהר"ם מפדובה ע"פ טעמו, וכעין זה הביא את דברי מעדני מלך ושארית יוסף לגבי שליבות ונסרים שנעשו רק לעמוד עליהם שאין עליהם גזרת מרחצאות ומותר לטבול עליהם.

סעיף לבי'

הא"ש (גם ע"פ הסבר הט"ז) – מותר לעמוד על סילון שבקרקעית המקוה כשהמים עוברים דרך הסילונות למקום אחר, כי כאן אין בעיה של פחד, כי הסילונות קבועים בקרקע, ועוד, שחומרת רבי יוסי במעין שהעבירו למקוה ע"ג ספסל שלא יטביל על הספסל זה משום גזרת כלים קבועים שהמים נגררים על גבם שמא יעשה אותם במקום מוצא המים ואין בהם כשפופרת הנוד, וזה לא שייך כאן, כי בסילון יש שפופרת הנוד. ועוד, שהסילונות נידונים כפשוטי כלי עץ שלא מקבלים טומאה כי אין להם מסגרת (לבזבזים) ולא פוסלים בשאיבה ולכן אפילו אם ישים אותו במקום מוצא המים לא יפסול, ולכן אין לחוש בזה.

מחנה – פסק כרא"ש, שסילון של עץ שקבוע בקרקעית הטבילה (וממנו זוחלים המים לחוץ), מותר לעמוד עליו אם אין לו מסגרת שמקבלת מים, ואז אינו נידון ככלי ולא מקבל טומאה כי הוא כפשוטי כלי עץ, וגם אין בו בעיה של פחד.

ש"ך – הסביר שהטור לא הזכיר את התנאי שלא יהיה לו מסגרת, כי הוא סובר כמו ההסבר הראשון ברא"ש שכאן זהו כלי תלוש ולא גזרו בו את גזרת רבי יוסי במרחצאות, אבל המחבר כתב טעם המסגרת לצאת גם ידי דעת הראב"ד, הרשב"א והר"ן שאסרו לטבול במקוה אפילו ע"ג כלים תלושים, ולכן צריך את הטעם שאין לו לבזבזים.

סעיפים לגי'-לדי'

גמרא – "אמר רב שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל (של אניות), אע"ג דהשתא ליכא, אימר ברדיוני נפלי". (נידה סו: -סז:).

רש"י – לא תטבול במקום שהספינות חונות ורגילות להיות שם כל שעה שמצוי שם טיט וזה חוצץ. ואע"פ שכרגע אין עליה טיט, חוששים שמא כשתצא מהמים תשכשך רגליה במים ויהיה עליה טיט ויחצוץ. **משמע שאפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה.**

הרא"ש התקשה בפרוש רש"י, הרי המשנה במקוואות (פ"ז מ"ז) אומרת שאם הטביל מטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט טהורה, כי המים הקדימו לבוא לפני הטיט ונדבקו ברגלי המטה קודם שהגיעו לטיט ואותם המים מחוברים למקוה ולא הוי חציצה?

הר"ן תרץ, שמטה שונה שאין בה סדקים, אבל באדם זה חוצץ כי הטיט נדבק לו בין האצבעות ונדחק שם. **הבית יוסף דחה את פרושו**, כי אם המים מקדימים ובאים, הם מקדימים ונכנסים גם לבין האצבעות. לפני שהטיט נדבק.

הרא"ש תרץ ע"פ פרוש הר"ש שמדובר בטיט היון ושל יוצרים והוא שכיח בנמל שלא מועילה בו קדימת המים כי הוא נדבק. **במחצית השקל תרץ**, שהטיט נדחק בין האצבעות במקום דחוק שהמים לא הקדימו לבוא לשם.

רבנו חננאל, ר"ה, רמב"ם, ר"ת, רשב"א, ר"ן, רבנו ירוחם, טור – לא תטבול בנמל כי בני אדם מצויים שם ומרוב פחד ובושה היא ממהרת, והרי זה כמו שאסור לה לטבול בעודה עומדת על כלי משום הפחד. **משמע מזה, שבדיעבד עלתה לה טבילה אם יודעת שטבלה כהוגן ולא פחדה.** ולא גרסו את הסיפא "אע"ג דהשתא...נפלי" אלא גבי הסוגיה הבאה העוסקת בנתנה תבשיל לבנה.

רבנו ירוחם למד מכאן שיש למחות בנשים הטובלות בנהר או בשפת הים במקום שיראות מהגויים (או ישראלים), שמא מחמת יראתם מהבושה ימהרו ולא יטבלו כהוגן.

ואם עשתה לעצמה גדר כדי שלא יראו אותה, טובלת לכתחילה בנמל.

1. כרב שמואל בר רב יצחק, שלא תטבול במקום שיש בקרקעיתו טיט משום חציצה, אא"כ תתן עליו זמורות או נסרים וכיו"ב דברים שאינם מקבלים טומאה. ואם טבלה י"א שבדיעבד לא עלתה לה טבילה (רש"י).
המ"א – רוב הפוסקים מתירים בדיעבד את הטבילה.
 - ש"ב** – **הקשה**, הרי בסעי' יד פסקנו שאסור לטבול רק כשיש טיט היון או טיט יוצרים או טיט שהוא עבה מאוד! **לכן** מסביר הש"ך שמדובר אצלנו בטיט כזה. **ולכן סמכו עכשיו לטבול במקוה שיש בו טיט**, כי סתם טיט אינו טיט עבה כ"כ כמו טיט היון וכד'. **והדגיש הדגו"מ**, שעכ"פ צריכה להגביה רגליה.
 2. כבאור הראשונים, שלא תטבול במקום שיש חשש שיראוה בני אדם, שממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילה. ובדיעבד עלתה לה טבילה.
- פתחי תשובה בשם הגנב"י** – אם יש מקוה אחר שאין בו טיט ורפש צריכה לטבול בו אפילו אינו טיט עבה, כי צריכה בשעת טבילה להזדקק ולקפוץ באויר בעודה תחת המים.

סעיף לה'

משנה – "כיצד ראית הנגע? האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים, האשה כעורכת וכמניקה את בנה, כאורגת בעומדים לשחי, ליד הימנית (כשהנגע בשחי שבורוע ימין). רבי יהודה אומר: אף כטווה בפשתן (שאו דרכה לגביה ידה השמאלית), לשמאלית...". (נגעים פ"ב מ"ד)

גמרא – "אמר ריש לקיש: האשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה, כדתנן: האיש נראה כעודר (לענין בית השחי מגביה זרועותיו כאילו הוא עודר) וכמוסק זיתים (לענין בית הערוה מתכופף כאילו הוא מוסק זיתים). אשה נראית כאורגת (בבית השחי) וכמניקה את בנה". (נידה סז.)

ופרשו הראשונים, שטובלת כדרך גדילתה, **כלומר כדרך שהיא הולכת**, שלא תדחוק זרועותיה על בשרה ורגליה ושוקיה זה בזה, אלא תרחיב ירכותיה שלא יגעו זה בזה ולא בגופה (אבל לא יותר מדי) וכך יכנסו המים בכל מקום וכן תגביה זרועותיה כדרך שהיא הולכת. **והרשב"א הוסיף** שלא תטבול זקופה ממש ולא שוחה ממש.

הב"י תמה על זה, הרי לקמן נראה שמגביהה ידיה כמוסקת בזיתים וזה לא מה שמגביהה בדרך הילוכה! **ותרץ**, שהגבהה אין הכוונה הגבהה **אלא הרחקת הזרוע מן הגוף**, ומרחיקה אותם כמו בדרך הילוכה שהזרועות רחוקים קצת מהגוף, אבל לא יותר מדי.

צורת העמידה של האיש לענין נגעים:

הש"י? – מגביה זרועותיו **כעודר לענין נגע בבית השחי**, פוסק רגליו **כמסיק זיתים** (שמלקטם מן הארץ) **לענין נגע בבית הסתרים**.
ה"ג, ה"ש, ה"א, ה"ב – מפסק רגליו **כעודר לענין בית הסתרים**, ומגביה זרועותיו (ימנית ושמאלית) קצת **כמו מוסק זיתים לענין בית השחי**.

צורת העמידה של האשה לענין נגעים:

הש"י? – לענין נגע בבית הערוה מתכופפת כאילו היא מניקה את בנה. לא גרס שעומדת כעורכת כי ריש לקיש השמיט.

תוספות, הרשב"א בת"ה הקצרה, ה"א, ה"ב, ה"ג, ה"ד, ה"ה, ה"ו, ה"ז, ה"ח, ה"ט – **לענין הגבהת הדד** מעל החזה אם יש לה נגע שם, **מגביהה כאילו היא מניקה את בנה** כדי שלא יסתם מקום הגילוי. ואילו **לענין בית הסתרים** מתכופפת ופושטת זרועותיה ופוסקת **ירכיה כאילו היא עורכת** פת בחוץ. ואע"פ שריש לקיש לא הזכיר שצריכה לפסוק ירכיה כעורכת לענין בית הסתרים, לאו דוקא שלא סובר כך, אלא שריש לקיש נקט בשתי דרכים מתוך השלוש וה"ה שפוסקת ירכיה כעורכת פת בחוץ כי ריש לקיש דימה דין טבילה לדין ראית נגעים לכל דבר. (הב"י נשאר בצ"ע מדוע הרשב"א לא הזכיר את דין עורכת גם בת"ה הארוך ומדוע השמיטו הרמב"ם)

בענין שיעור הגילוי תחת בית השחי נחלקו הראשונים:

ה"י – כתב כלשון המשנה שמגביהה קצת את ידה הימנית כאורגת והשמיט את דברי רבי יהודה שמגביהה גם את השמאלית כטווה פשתן, **כי עדיף להחשיב מלאכה שעיקרה בימין מאשר מלאכה שעיקרה בשמאל** (כי לא יכולה לעשות את שתיהן יחד, לכן עדיף לבחור את זו שעיקרה בימין).

הבית יוסף הקשה מדוע לא תגביה גם את ידה השמאלית יחד עם הימנית? **ותרץ**, שהאשה טובלת כדרך גדילתה, **ומה שדרכו להיות גלוי בזמן שהיא עושה מלאכה לא נחשב כבית הסתרים וצריך להיות גלוי גם בזמן הטבילה, ומה שאין דרכו להיות גלוי בזמן שהיא עושה מלאכה, נחשב כבית הסתרים ואינו צריך להיות גלוי בשעת הטבילה**. לכן, זרוע שמאלית שאין דרכה להיות גלויה בשעה שאורגת לא צריכה להגביה אותה, וזרוע ימנית צריכה להגביה אותה כי מגביהה אותה כשאורגת.

[ואע"פ שהאיש מגביה זרועותיו ימנית ושמאלית כמו מוסק זיתים, מכיון שמלאכתו כך בזמן המסיקה, מגביה את שתיהן, אבל האשה דרכה באריגה להגביה רק את ידה הימנית, היא מגביהה רק את ידה הימנית]

טור – כתב שיהיה תחת בית השחי נראה כדרך שנראה בשעה שמוסקת בזיתים.

הבית יוסף תמה גם על הטור, מדוע כתב באשה שיהיה תחת בית השחי נראה כשיעור מוסקת זיתים, הרי זה השיעור באיש, ובאשה השיעור כאורגת?
הבית יוסף הסביר לדעת הטור, ששיעור גילוי בית השחי הימנית כשאורגת הוא אותו שיעור כמו גילוי שחי ימין ושחי שמאל כשמוסקת בזיתים ומגביהה זרועותיה.

ומכאן משמע שכשמגביהה שחי ימין בשעה שאורגת, אזי גם שחי ימין וגם שחי שמאל נחשבים כגלויים כמו שיעור גילויים בשעה שמוסקת בזיתים.

האם דינו של ריש לקיש שייך גם בטבילת אשה לבעלה או רק לענין טהרות?

סמ"ג ג' ג' א' הערוה. רמב"ם – כל מה שדברנו הוא לטבילת טהרות, אבל לבעלה לא צריך את כל ההקפדות הנ"ל. והוא גורס בגמרא שאין הלכה ככל השמועות שהופיעו באותו עמוד בגמרא לענין בעלה אלא לענין טהרות. והרמב"ם הקל בכל אלו, משום שאלו חציצות מדרבנן בלבד.

השב"א, רא"ש – לא תטבול אלא כדרך גדילתה בין לטהרות ובין לבעלה.

הלכה

מחבר

1. פסק כרשב"א והטור שלא תטבול בקומה זקופה כי יש מקומות שמסתתרים בה, ולא תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זה בזה, אלא שוחה מעט עד שיהיו סתרי בית הערוה נראים כדרך שנראים בשעה שהיא עורכת פת, ודדיה נראים כדרך שנראים בשעה שהיא מניקה ובית השחי נראה כמו בשעה שהיא אורגת ועומדת (כרוב הראשונים ולא כרש"י).
2. כטור, שאינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדי וגם לא זרועותיה מן הגוף יותר מדי, אלא כדרך הילוכה.
3. **ט"ז** – כתב הטור לשון כזה ולא את השיעור שעורכת פת, כי לא כל אדם בקי בשיעורים הללו כיצד מרוחקים אבריו כדרך הילוכו וכיצד לא, ולכן כתב שתשער כפי מה שרגילה בדרך הילוכה.
3. ואם שינתה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר עלתה לה טבילה (ערך, סמ"ג, רשב"צ ורמב"ם). וי"א שלא עלתה לה טבילה (ראב"ד).
- ט"ז** – הקשה על הראב"ד למה יפסול בדיעבד, הרי בסעי' ל' ראינו שהמים מקדימים ולכן יכולה לדרוך על הרצפה, וה"ה כאן הקדימו המים לאותם הקמטים קודם הזקיפה או השחיה המרובים?
- הט"ז תרץ**, שיש חשש שידבקו הקמטים שלמעלה לפני שיכנסו למים ואז הם כבר מדובקים. ולכן נראה שכל אשה תכניס עד צווארה במים קודם ואח"כ תשחה ותזקוף.
- הש"ך בנקודות הכסף תרץ**, שכשדורכת על הריצפה המים מחוברים למים שבמקוה, אבל כאן ע"י הקמטים המים לא יהיו מחוברים כלל למקוה.
- ש"ך** – **קשה**, איך פסק המחבר שעלתה לה טבילה, הרי זה למי שגורס בגמרא "לית הלכתא ככל הני שמעתתא", והרי המחבר לא גורס משפט זה ולכן פסק בסעי' ט' גבי כחול או דם שבמכה שחוצצים. ונשאר בצ"ע.

סעיפים לוי-לזי

השב"א, רא"ש ג' א' – מקוה שאינו גבוה לפחות עד חצי החזה (עד מעל לטבורה בשיעור זרת לפחות) אין טובלים בו א"כ שוטח כל גופו בקרקע. ואם לא יעשה כן אלא יתכופף, ירבו הקמטים בבטנה וירכותיה והטבילה צריכה להיות "כדרך גדילתה". ומכיון שאין דרך להשתטח במקוה ולטבול בפישוט ידים ורגלים, צריך להכניס למקוה כזה אבנים או חבילי זמורות כדי שיתפחו מימיו.

רבנו ירוחם. רב גטרונאי גאון. ר"ן – ה"ה אם המקוה רחב ולא גבוה כ"כ, אבל יתכסה בו בבת אחת ג"כ כשר. ואם מתפשטת לגמרי ופניה וגופה כבושים בקרקע כשר.

מחבר – פסק כרשב"א שצריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטבורה לפחות זרת. וי"א (רבנו ירוחם, ר"ן) שאם אין במקוה אלא רק פניה וגופה כבושים בקרקע ג"כ כשר. ועי' בס' רא סעי' סו שגם הרמ"א פסק שם כך בדיעבד.

סעיף לח'

גמרא – "אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. נהי דביאת מים לא בעינן (כי כתוב "ורחץ בשרו במים", מה בשרו מבחוץ אף כל מבחוץ), מקום הראוי לבוא בו מים בעינן, כדרכי זירא, דאמר רבי זירא: כל הראוי לביילה, אין בילה מעכבת בו, ושאינו ראוי לביילה בילה מעכבת בו". (נידה סו:)

משנה – "נתנה שיערה בפיה, קפצה ידה (סגרה ידה בחוזק), קרצה שפתותיה (דחקה שפתותיה זו בזו וכעת לא ראויים המים לבוא בפיה), כאילו לא טבלה". (מקוואות פ"ח מ"ה)

מהו קרצה שפתותיה?

פרוש ראשון של הר"ש – הדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים וצריך שיהיה ראוי לביאת מים בכך שפיה יהיה פתוח קצת.

פרוש שני של הר"ש, רא"ש – אסור לה לדחוק את שפתותיה יותר מדי, אלא תשיק שפתיה זו בזו דיבוק בינוני, ועלתה לה טבילה אפילו אם פיה סגור.

מחבר – פסק כגמרא (קדושין) שאינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו המים, וכמשנה שלא תקפוץ אותם יותר מדי. ואם קפצה לא עלתה לה טבילה.

שבט הלני – המחבר פסק כפרוש השני של הר"ש שאינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו המים אלא לא לדבק שפתותיה ביותר.

סעיף לט'

גמרא – "אמר רבי יוחנן: פתחה עיניה ביותר (שאו יש חציצה למעלה) או עצמה עיניה ביותר (שאו יש חציצה למטה) לא עלתה לה טבילה". (נידה סז).

ראב"ד, רשב"א, רמב"ם, רבנו ירוחם – הגמרא גרסה שאין הלכה כמו ההלכה של רבי יוחנן אלא רק לענין טהרות (כמו לגבי לפלוג שבעין, עיין לעיל סעיפים ז'-ח'-ט'). וכל בדיעבד אבל לכתחילה אפילו בטבילה לבעלה צריכה להחמיר בזה.

רש"י, תוספות, רא"ש – לא גרסו שאין הלכה כרבי יוחנן לענין אשה לבעלה ולכן נכון להחמיר בזה אפילו בדיעבד.

מחנך – פסק כרבי יוחנן שלא תעצום עיניה בחוזק מדי ולא תפתח אותם יותר מדי. ואם עשתה כן, י"א שלא עלתה לה טבילה (רש"י ותוספות).

הש"ך יישוב מדוע אפילו לדעה המקלה כאן, מודים שבקוצה שפתותיה כאילו לא טבלה, כי אם עצמה עיניה הקמטים לא מעכבים כ"כ את המים מלהיכנס משא"כ כשקוצרת שפתותיה.

ש"ך – לעיל בסעי' לה מדוע פסק שתטבול בדרך גדילתה וה"ה כאן לגבי עצמה עיניה וקוצה שפתותיה שבדעה הסתמית שהביא עלתה לה טבילה בדיעבד, הרי המחבר פסק בסעי' ז'-ט' שלא גורסים את המילים "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא", ומדוע כאן פסק בסתמא כדעת אלו שכן גורסים זאת. ונשאר בצ"ע.

סעיף מ'

רא"ש – תעמיד אשה על גבה בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים.

ראב"ד, רבנו ירוחם – הסכים עם הרא"ש. והוסיף, שאם **כרכה** שער ראשה בדבר שאינו חוצץ, כגון בחוטי שער אע"פ שהם מהודקים (כי כיון שהם קשים לא מתהדקים יפה ונכנסים בהם מים), וטבלה בינה לבין עצמה עלתה לה טבילה. (אבל קשר שער כן חוצץ)

גית יוסף – הסביר שאין מחלוקת בין הרא"ש לראב"ד, כי המשנה אומרת ש"מודים חכמים לרבי יהודה בחוטי שער שאינם חוצצים", ולכן אם כרכה את שערותיה יפה, כך שלא ישאר שום שער מחוץ לכריכה, יכולה לטבול גם אם אין אשה עומדת על גבה ומסתכלת.

רשב"א – בתה"ק **כתב כראב"ד שטובלת עם חוטי שער**. בתשובה הוסיף שיכולה לטבול גם (בנוסף לחוטי השער) בחוטי צמר או ברצועות שבראשה כשהן רפויות. והסביר **הבית יוסף**, שאין מחלוקת בין הרשב"א לראב"ד הביא רק דוגמא אחת מתוך השלוש. ואין שום סברה לומר שגזר בחוטי צמר או רצועות שמה לא תרפם, כי לא שמענו על גזרה כזו בשום מקום. וכ"כ כל הפוסקים.

איזו אשה צריכה לעמוד על גבה בשעת הטבילה? כלבנו ואגור בשם מהר"ם – אשה שטובלת צריכה להוליך עמה אשה יהודית או בעלה או נערה שהיא גדולה יותר מ"ב שנים ויום אחד לראות אם טבלה כדין, אבל לא גויה.

מחנך – כרא"ש והרשב"א, שצריך להעמיד על גבה יהודית גדולה מ"ב שנה ויום אחד (כלבו ואגור) בשעה שטובלת כדי שתראה שלא ישאר משער ראשה בחוץ צף על פני המים. ואם אין מי שיעמוד עליה תכרוך שיערה על ראשה בחוטי שער שאינם חוצצים או חוטי צמר או רצועה רפוייה או שרשרות חוטים חלולות (שעשיות כמו רשת) או קושרות בגד רפוי על שערותיה.

רעק"א – אם אין מי שיעמוד על גבה ולא כרכה שיערה בדבר שאינו חוצץ לא עלתה לה טבילה.

סעיף מא'

גמרא ע"פ גרסת רבנו חננאל ורמב"ם – "מפשלת את בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה, ואע"ג דחזינן השתא דליכא מידי עליה, חיישינן דילמא ברדיוני נפלי". (נידה סז). **וכ"פ הרמב"ם והרא"ש**.

הסגר התוספות והרמב"ם – היא מפשלת את בנה לאחוריה כשהיא ערומה וטבלה, לא עלתה לה טבילה שמה היה ברגליו טיט וכיו"ב ונדבק באמו וזה חוצץ בטבילה. ואע"פ שעכשיו אין עליה, חוששים שמה בזמן הטבילה היה הטיט עליה ולא עלתה לה טבילה.

הבית יוסף תמה על הרמב"ם מדוע פסק גמרא זו, הרי הוא גורס בגמרא ש"לית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כדאמר ריש לקיש: אין האשה טובלת אלא כדרך גדילתה...", וא"כ מדוע גם אם גורס גמרא זו, אין הלכה כמותה אלא רק לטהרות אבל לא לענין אשה לבעלה?

ותרץ הב"י, שהרמב"ם סובר שהמשפט "לית הלכתא ככל הני שמעתתא" מתייחס להלכות אחרות באותו עמוד (כגון נתנה תבשיל לבנה (ס' קצט סעי' ו'), לפלוג שבעין, כחול שבעין וכו'), אך לא להלכה זו.

והסביר הב"י, שנתנה תבשיל לבנה לא חוצץ בטבילה לבעלה, כי יודעת שדרך התבשיל להידבק ובדאי נזהרת ומותרת לבעלה אלא שלטהרות החמירו, אבל מפשלת את בנה לא שמה לב שיש טיט בידי התינוק או ברגליו, ולכן חששו אף בטבילה לבעלה.

הרא"ש אמנם כתב שהלכה זו כן נכללת ברשימת שאין הלכה כמותם, אבל כתב שראוי להחמיר כדעת רש"י שלא גרס כלל "לית הלכתא ככל הני שמעתתא", ולכן **תמה על הטור מדוע לא פסק את ההלכה הזאת**.

מחנה – פסק כרמב"ם ע"פ גרסתו בגמרא שהמפשלת בנה לאחוריה כשהיא ערומה וטבלה לא עלתה לא טבילה, שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידי ונדבק באמו וחצץ בשעת הטבילה ואח"כ נפל.
ג"ת – חלק על המחבר ופסק שעלתה לה טבילה.

סעיף מב'

תוספתא – "נכנסו צרורות וקסמים בסדקי רגליו מלמטה, רבי עקיבא אומר: אינו חוצץ מפני שהוא כבית הסתרים". (מקואות פ"ח ה"ד)
הרמב"ם – נכנסו צרורות וקסמין בסדקי רגליו מלמטה חוצצים, כי צריך שהמקום יהיה ראוי לביאת מים.
 (הרמב"ם סובר שרבי עקיבא היא דעת יחיד, ומן הסתם חכמים חולקים עליו. ועוד, שר"ע סובר כדעת רבי יוסי ברבי יהודה לקמן בסעיף הבא, שלא סוברים את הכלל "כל הראוי לביילה" ולכן אינו הקסמים לא חוצצים, אבל הרמב"ם סובר כלל זה ולכן כאן הצרורות והקסמים חוצצים)

סעיף מג'

משנה – "ואלו חוצצים באדם: ... רטיה שעל גבי המכה..." (מקואות פ"ט מ"ב)
תוספתא – "אספנית מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים: רבי אומר חוצץ, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חוצץ". (שם)
 הבית יוסף הסביר שמחלוקתם אינה קשורה בשאלה האם הרטיה מהודקת וחוצצת או לא, אלא שניהם מודים שחוצצת, והמחלוקת היא צריך שהמקום יהיה ראוי לביאת המים או לא, והדבר קשור בכלל: "כל הראוי לביילה, בילה מעכבת בו".
רבי סובר ככלל זה, שאע"פ שלא צריכים המים בפועל להיכנס לשם, צריך שתהיה להם את האפשרות לכך בלא שום דבר חוצץ. **ורבי יוסי ברבי יהודה חולק על כלל זה**, וסובר שמכיון שבית הסתרים לא צריך שיבואו המים לתוכו, אינו חייב שיהיה גם ראוי לביאת המים.

הרמב"ם – פסק ע"פ דעת רבי שמשמע בנידה סז: שרבי זירא פוסק את הכלל של "כל הראוי לביילה". וכן משמע פשט מהמשנה במקוואות.
מחנה – פסק כתוספתא והרמב"ם וכדעת רבי, שאספנית מלוגמא וראיה שעל בית הסתרים חוצצים, כי צריך שמקומות אלו יהיו ראויים שיבואו בהם מים.

המ"א – י"א (שערי דורא וראב"ן) שהאשה צריכה להטיל מים קודם הטבילה אם היא צריכה, וכן צריכה לבדוק בגדולים וקטנים שלא תהיה צריכה להתאפק ולא יהיו ראויים לביאת מים, וכן צריכה לקנח את האף.
ג"ת – הדינים שהביא הרמ"א לא מעכבים בדיעבד.

סעיף מד'

תוספתא – "היתה בו שיערה אחת או שתי חוץ למכה וראשה מודבק למכה, או שהיו שתי שערות ראשם מודבק בטיט או בצואה או שהיו שתי שערות בריסי עיניו מלמטה ונקבן והוציאן (השערות נקבו ויצאו דרך אותו נקב מלמעלה), בריסי עינו מלמעלה, הרי אלו חוצצים". (שם) **וכ"פ הרמב"ם**.
גלבו – היו ב' שערות בריסי עינו שלמטה דבוקים בריסי עינו שלמעלה הרי אלו חוצצים.
זרבי משה – מדובר כאן במי שמקפיד בדברים אלו, כי אם לא מקפיד, הרי זהו מיעוט שאינו מקפיד עליו ואינו חוצץ. ועוד אפשר לומר, שמדובר שרוב בני אדם מקפידים על דברים אלו ואז גם אם אדם מסוים לא מקפיד, בטלה דעתו אצל כל אדם.
מחנה – כתב את כל דברי התוספתא והכלבו.

סעיף מה'

משנה – "... ולא יטבול באבק שעל רגליו". (מקואות פ"ט מ"ב)

תוספתא – "היו רגליו מלאות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה, טהור". (מקואות פ"ח ה"א)

הרמב"ם – הבין שלשון התוספתא הוא רק דיעבד, אבל לכתחילה לא יטבול אדם בעפר שעל רגליו וכמו שמשמע במשנה. ואם טבל בדיעבד אינו חוצץ, כי סתם מים מעבירים את האבק (אע"פ שאינם חמים).

ה"ש – גרס אחרת בתוספתא: "היו רגליו... טמא. שפסף או שטבל בחמין, טהור". משמע שאם לא שפסף או טבל בחמים, בדיעבד ג"כ טמא, כי האבק נחשב כמו טיט וחוצץ. ואם שפסף טהור, כי העביר את האבק מהרגלים ע"י השפשוף. וה"ה מים חמים שמעבירים את הכלוך.

מחנה – פסק כמשנה שלא תטבול באבק של רגליה, ואם טבלה, לרמב"ם בדיעבד אינו חוצץ ולר"ש בדיעבד לא עלתה הטבילה, אא"כ שפשפה או שטבלה בחמים, שאלו מעבירים את הכלוך.

סעיף מו'

גמרא – "ת"ש: דאמר רב חייא בר אשי אמר רב: נידה שאין לה בגדים (טהורים במקום אלו שלובשת, והיום יו"ט ולכן לא יכולה לטבול את אלו שעליה בפני עצמם משום מיחזי כמתקן כלי) מערמת וטובלת בבגדיה (וכך יטבלו גם הבגדים)". (ביצה יח.)

המב"ם, רא"ש, מחבר – כל הטמאים שנטבלו בבגדיהם עלתה להם טבילה, כי המים באין בהם ואינם חוצצים. וה"ה נידה שטבלה לבעלה. **ש"ז** – מדובר בבגדים הרפויים ולא מהודקים.

סעיף מז'

הנחת

1. אם נראה מין כנים דבוקים בבשר ונושכים בעור ונדבקים בחוזק בבשר, חייב להסירם קודם הטבילה ע"י מים חמים ולגוררם בצפורן. ואם אינו יכול להסירם, נחשב כטיט שתחת הצפורן או בצק מועט שאינו מקפיד ואינו חוצץ.
2. אם קיבלה האשה כויה ע"י שנגעה בסיר חם מאוד והתפחם בשרה מעט, אינה מקפידה על זה אע"פ שנדבק מעט בבשר.

מחבר – כתב את דינו הראשון של הרוקח.

ש"ז – ואם יכולה להסירם ולא הסירה, אפילו בדיעבד חוצצים.

פתח.תשובה – גם כנים מתים צריך להסיר, כי הם חוצצים.

סעיף מח'

גמרא – "איתמר: נידה שנאנסה וטבלה, אמר רב יהודה אמר רב: טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ורבי יוחנן אמר: אף לביתה לא טהרה. א"ל רבא לרב נחמן: לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, עון כרת הותרה, איסור מיתה מיבעיא?! אמר ליה: בעלה חולין הוא, וחולין לא בעי כוונה.

ומנא תימרא? דתנן: גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים. מאי, לאו אדם דומיא דכלים, מה כלים דלא מיכווני, אף אדם אדם נמי לא בעי כוונה! ממאי, דילמא ביושב ומצפה עסקינן, אימתי יתלש הגל, וכלים דומיא דאדם, מה אדם דבעי כוונה, אף כלים נמי דקא מיכוון להו אדם...

היכי דמי נידה שנאנסה וטבלה? אילימא דאנסה חברתה ואטבלה, כוונה דחברתה, כוונה מעלייתא היא! ועוד, בתרומה נמי אכלה... אמר רב פפא: לרבי נתן² שנפלה מן הגשר (ולא התכוונה אפילו לרחוץ) ולרבנן שירדה להקר". (חולין לא. -:)

רבנו חננאל, המב"ם, סמ"ג, ר"ן – פסק הלכה כדעת רב וכרבי נתן לענין שחיטה, ולכן הטובל צריך לכתחילה להתכוון לטבילה, אבל אם לא התכוון עלתה טבילה לחולין, כגון אשה לבעלה, אפילו בלא כוונה כגון שנפלה למים או ירדה להקר (ואין צריך לומר שאפילו בזה עלתה לה טבילה). הר"ן הוסיף שבחגיגה יט. משמע שאין צורך בכוונה בשחיטה ולא מוזכרת שם דעת רבי יוחנן, ולכן הלכה כרב. **וכ"פ הבית יוסף**.

השב"א, הגהות אשר"י, רוקח, רבנו ירוחם – רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן. ועוד, שאח"כ רבא ורב נחמן דנים בשיטה זו, ורבא סובר כרבי יוחנן ודוחה את הסברו של רב מהמשנה במקוואות, ורבא ורב נחמן הלכה כרבא. ועוד, בשל תורה הולכים להחמיר.

מחבר – כגמרא וכרמב"ם ע"פ רב, שנדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקר, הרי זו מותרת לבעלה.

המ"א – החמיר לכתחילה כדעת הרשב"א, הרוקח ורבנו ירוחם שמצריכים טבילה אחרת בכוונה, כי הראשונה נעשתה בלא כוונה. ולא תחזור ותברך (ב"ח, ש"ך).

ט"ז, ש"ז – אבל אם אנסה אותה חברתה לטבול, אז כוונת חברתה מועילה. **ובפת"ש כתב** שדוקא חברתה אנסה אותה, אבל איש לא מהני (לפי זה בעלה מהני שיכריח אותה לטבול).

הזהרות נוספות בטבילה

המ"א

1. יש לאשה להיות צנועה בליל טבילתה וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן, שלא לילך במהומה או בפני הבריות שלא ירגישו בהן בני אדם. ומי שלא עושה כן נאמר עליה "ארור שוכב עם בהמה".
2. יש לנשים להיזהר כשיוצאות מהטבילה שלא יפגע בה דבר טמא או עכו"ם. ואם פגעו בה דברים אלו (כלב, חמור, עם הארץ גמור שלא יודע לקרוא ק"ש), עכו"ם, חזיר, סוס, מצורע וכיו"ב) אם היא יראת שמים תחזור ותטבול.

² מחלוקת רבי נתן ורבנן לגבי שחיטה האם צריך כוונה בשחיטה, שחכמים מצריכים כוונה בחתיכה ורבי נתן חולק ואומר שאפילו זרק סכין לנעוץ בקיר ושחטה, כשרה. ושיטת רב צריכה להסכים עם שניהם, ולכן לדעת חכמים מדובר שירדה להקר, אבל בלא זה, לא תועיל הטבילה, ולרבי נתן אפילו נפלה בלא כוונה לרחוץ כלל.